

Milla Uusitupa¹ (Joensuu)

Subjektin merkintä tverinkarjalan *pidiä*-, *šuaha*- ja *voija*-konstruktioissa

The article deals with subject expression in Tver Karelian modal constructions, which include a finite form of one of the following modal verbs: *pidiä* ‘must, have to’, *šuaha* ‘may, can’ or *voija* ‘can, may’. *Pidiä*, *šuaha* and *voija* belong to the core modal verbs, not only in Karelian but in other Finnic languages as well, and they are the most frequently and freely used modals to express different kinds of (non-epistemic and epistemic) modalities. According to earlier studies, all aforementioned modals have both unipersonal and multipersonal usages in Eastern Finnic languages, but the variation between the usages has remained largely unknown. This empirical study seeks to answer, 1) how often the *pidiä*, *šuaha* and *voija* constructions contain an overtly expressed subject pronoun or NP, 2) how the prospective subject pronoun or NP is marked, and 3) how large a proportion of all *pidiä*, *šuaha* and *voija* constructions are subjectless. The data used represent spoken Tver Karelian from mid-20th century, and as the theoretical and methodological background of the study serves functional dialect syntax.

I. Tutkimuksen tausta ja tarkoitus

Käsittelen artikkelissani tverinkarjalan modaalikonstruktioita, jotka sisältävät finiittimuotoisen *pidiä*-, *šuaha*- tai *voija*-verbin.² Erityisesti huomioni kohteena on modaalikonstruktioiden subjekti ja se, miten subjektiä modaalilauseissa merkitään ja millaisia subjektit ovat merkitykseltään ja viittaussuhteiltaan. *Pidiä*, *šuaha* ja *voija* kuuluvat karjalan monikäyttöisimpien modaaliverbien joukkoon, ja ne tunnetaan laajasti paitsi karjalan eri murteissa myös muissa itämerensuomalaisissa kielissä, joskin niiden käytöt eroavat eri kielimuodoissa niin merkitykseltään kuin syntaksiltaan. Karjalassa tyypillisesti välttämättömyyttä ilmaiseva verbi *pidiä* on yksipersonainen ja esiintyy vaihtelemattomasti yksikön 3. persoonassa. Jos *pidiä*-lauseessa on ilmi-subjekti, se on yleensä merkitty adessiivi-allatiivilla (1); myös genetiivi on mahdollinen vienankarjalassa (2). Mahdollisuutta ilmaisevat verbit *šuaha* ja *voija* voivat puolestaan joko kongruoida nominatiivisubjektin kanssa (3) tai esiintyä nesessiiviverbien tapaan yksipersonaisina (4).³

- (1) i *pidäv heillä viijä* toižen moan rahvahalla gost'intšat
'heidän pitää viedä toisen valtakunnan asukkaille lahjat ~ lahjoja'
(Porajärvi, eteläkarjala; KKS s.v. *piteä*)

---

1. Suomen Akatemian projekti 314848. Itä-Suomen yliopisto.
2. Käytän verbeistä tverinkarjalan sanakirjan mukaisia kirjoitusasuja (Punžina 1994).
3. Artikkelin aineistoesimerkeissä tarkastelunalaiset modaaliverbit mahdollisine infinitiivitäydennyksineen on merkitty kursiivilla ja muut kulloinkin huomionalaisina olevat kohdat lihavoinnilla.

- (2) a **paimenen** *pitäv tuua* šitā heinöä
'paimenen pitää tuoda sitä heinää' (Jyskyjärvi, vienankarjala; KKS s.v. *piteä*)
- (3) **mie** *voin šen ruadua*
'minä voin tehdä sen' (Tihvinä, eteläkarjala; KKS s.v. *voija*)
- (4) **miula** kun *ei šua lymbyö* šivuloista
'kun minä en voi taipua kyljistä' (Tver, eteläkarjala; KKS s.v. *soaha*)

Esimerkkien (1–4) havainnollistaman ilmisubjektillisen käytön lisäksi tarkastelen artikkelissani myös sellaisia *pidiä-*, *šua-* ja *voija-*lauseita, joissa ilmipantua subjektia ei ole. Suomen tavoin karjalassakaan ei ole kieliopillisesti pakollista käyttää subjektipronominia 1. ja 2. persoonassa, koska persoona näkyy verbin persoonapäätteestä (5). Myöskään kolmaspersoonainen lause ei aina sisällä ilmisubjektia, sillä lauseessa voi olla anaforinen nollasubjekti, joka viittaa edellä mainittuun tarkoitteeseen tai jonka referentti on pääteltävissä tekstikontekstista (6).⁴

- (5) kum **mänettä** šinne řin šielä om mium mettšäpert'ŋi
'kun menette sinne niin sielä on minun metsämökkini'
(Hietajärvi, vienankarjala; KKS s.v. *männä*)
- (6) mieheth mäntih kylyh, **heäm** mäni leäväh ta pojan šai!
'miehet menivät saunaan, hän (raskaana oleva emäntä) meni navettaan ja sai pojan' (Vuokkiniemi, vienankarjala; KKS s.v. *männä*)

Edelleen *pidiä-*, *šua-* tai *voija-*lause voi olla aidosti subjektiton silloin, kun lauseen predikaatti on passiivissa (7) tai kun lause on referenssiltään avoin yksikön 3. persoonan lause (8). Tällaisissa lauseissa henkilöviitteinen subjekti on kieliopillisesti ilmiapanematta mutta semanttisesti läsnä.⁵

- (7) ku pyhāl'ŋy jyrähteleh vil'ŋan terindaigua, **santah**: Pyhä-Il'ŋu vil'ŋoi teriy
'kun ukkostaa viljan kypsymisaikana, sanotaan: Pyhä-Ilja kasvattaa viljan jyviä' (Salmi, livvinkarjala; KKS s.v. *terie* 'viljasta: tehdä terää, kasvattaa jyvää')
- (8) **ni airuo ei soa plukahuttoa ni meloa**, moized on säynäd arrat soadavad
'airoa tai melaa ei saa kolauttaa, (koska) säynävät ovat niin arkoja'
(Säämäjärvi, livvinkarjala; KKS s.v. *soaha*)

4. Tukeudun artikkelissani perinteiseen lauseen määritelmään, jonka mukaan lause on finiittiverbin ympärille muodostunut rakenteellinen kokonaisuus (esim. VISK, määritelmät *lause*). Esimerkissä (6) on siis kolme lausetta: 1) *miehet mäntih kylyh*, 2) *heäm mäni leäväh* ja 3) *pojan šai*.

5. Subjektittomia ovat toki myös erilaiset säätä ja muita aistittavia olosuhteita kuvaavat tilalauseet (esim. *to vihmuu, to om paremāne šia* 'milloin sataa, milloin on parempi sää'; Tver, eteläkarjala; KKS s.v. *vihmuo*), mutta niitä ei käsitellä tässä tutkimuksessa.

Artikkelini tavoitteena on kuvata aineistolähtöisesti subjektin ilmipanoa ja merkintää tverinkarjalan modaalikonstruktioissa ja pohtia merkinnän taustalla vaikuttavia syitä. Olen kiinnostunut subjektin sijamerkinnän ohella myös siitä, miten yleistä ja laaja-alaista *pidiä*-, *šuaha*- ja *voija*-verbien yksipersonainen käyttö on ja miten usein tarkastelunalaisia verbejä käytetään aidosti subjektittomissa passiivi- ja nollasubjekttilauseissa. Aiempi tutkimus itämerensuomalaisen (ims.) kielten modaaliverbeistä on nimittäin osoittanut, ettei yksi- ja monipersonaisten modaaliverbien raja ole tarkkarajainen vaan että yhdellä ja samallakin modaaliverbillä voi olla sekä yksi- että monipersonaista käyttöä samankin kielen eri murteissa ja jopa saman murteen sisällä (tarkemmin luvussa 3.2).

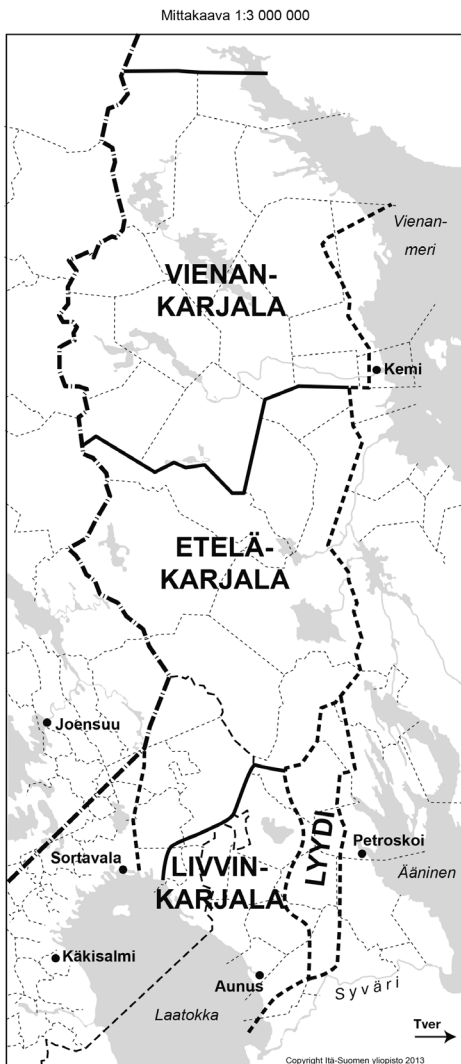
Vaikka aineistoni koko ei mahdollista yleistysten tekemistä, tulokset tarjoavat uutta tietoa karjalan lauseopillisista kysymyksistä, joista on olemassa aiempaa tutkimustietoa vielä verrattain vähän (kuitenkin esim. Sarhima 1999; Oranen 2019). Erityisesti tutkimus lisää tietoa Tolmačun alueella puhutun tverinkarjalan persoonajärjestelmästä ja syntaktisista ominaispiirteistä. Artikkelini edustaa funktionaalista ja deskriptiivistä murresyntaxin tutkimusta, joskin esitän jonkin verran vertailuja myös muihin karjalan kielimuotoihin (erityisesti rajakarjalaismurteisiin) ja suomen kieleen (erityisesti itämurteisiin). Koska karjala muistuttaa rakenteellisesti läheisesti suomea, hyödynnän analyysissä monia fennistisen kuvauserinteen luokitteluja ja kategorioita. Terminologian kohdalla tukeudun ensisijaisesti Isoon suomen kielioppiin (2004; tästä edes VISK) ja nimitän mm. infinitiivejä järjestyslukujen sijaan morfologisen tunnusaineksen mukaisesti esimerkiksi A- ja MA-infinitiiveiksi. VISK:n terminologiasta poikkean kuitenkin siinä, että kutsun myös paikallissijoissa olevia modaalilauseiden ensisijaisia nominaalisia jäseniä subjekteiksi, koska ne vertautuvat suomen genetiivisijaisiin subjekteihin (subjektin määritelmästä tarkemmin luvussa 3.1). Artikkelini on laajennettu ja osin tarkennettu versio aiemmasta englanninkielisestä *pidiä*-, *šuaha*- ja *voija*-verbien modaalitulkintoja käsittelevästä artikkelista (Uusitupa 2020).

Esittelen aluksi tutkimukseni taustaa luvuissa 2–4. Varsinaisia analyysilukuja ovat 5–7, joissa käyn läpi subjektin merkintää tveriläisaineistoni *pidiä*-, *šuaha*- ja *voija*-lauseissa. Tarkastelen kunkin verbin kohdalla niitä syntaktisia, semanttisia ja pragmaattisia seikkoja, jotka ovat nousseet analyysityön aikana keskeisiksi kyseisen verbin kohdalla. Lopuksi kokoaan keskeisimmät havainnot luvussa 8.

2. Tverin karjalaismurteet

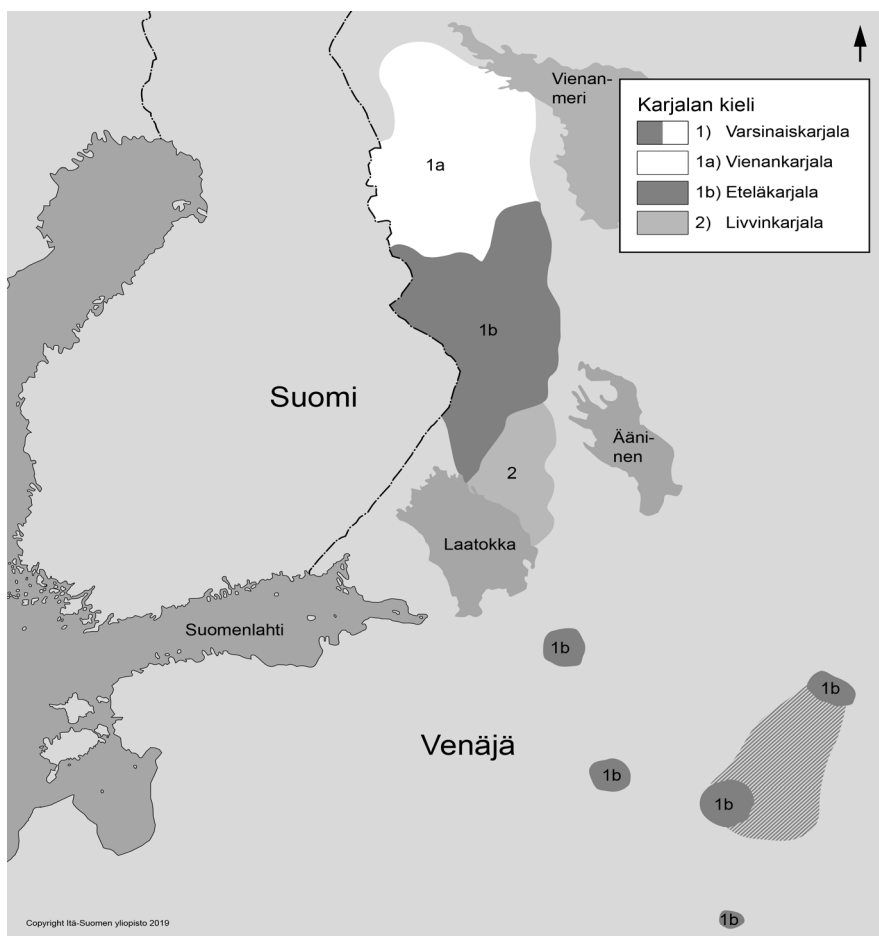
2.1. Karjalan murrejako ja kielisaarekkeiden historiaa

Perinteisen murrejaon (KKS) mukaan karjala jaetaan kahteen päämurteeseen, varsinaiskarjalaan ja livvinkarjalaan (kartta 1). Varsinaiskarjala jakaantuu edelleen vienkankarjalaan ja eteläkarjalaan, jota puhutaan paitsi Venäjällä Karjalan tasavallassa myös Sisä-Venäjällä Tverin, Valdain ja Tihvinän karjalaisaarekkeissa (kartta 2). Tverinkarjala jakaantuu edelleen kolmeen, toisistaan erillään sijaitsevaan saarekkeeseen: Vesjegonskin, Tolmačun ja Djoržan tverinkarjalaan (kartassa 2 kolme itäisintä kielisaarekettä), joista erityisesti toisena mainittu on kohteena tässä tutkimuksessa. Karttaan 1 on merkitty lisäksi lyydi, joka määritellään nykyisin tavallisesti omaksi kielekseen (Pahomov 2017).

Kartta 1. Karjalan murrejako ja lyydin kielen puhuma-alue.

Eteläkarjalan puhujien hajaantuminen kahtaalle tapahtui pääosin 1600-luvun aikana. Vielä 1600-luvun alussa Suomen nykyisen Pohjois-Karjalan ja Laatokan pohjoispuolisen ns. Raja-Karjalan alueet kuuluivat Venäjälle. Alueilla asui ortodoksista väestöä, joka puhui karjalaa ja muodosti idempänä elävien karjalaisten kanssa yhtenäisen karjalaisten asuma-alueen. Tilanne muuttui, kun Ruotsi sai Stolbovan rauhassa v. 1617 Venäjältä Inkerinmaan ja Käkisalmen läänin eli alueen, johon kuuluivat pääpiirteisään nykyinen Suomen Pohjois-Karjala, Raja-Karjala, Karjalankannaksen itäosat ja niin sanottu Laatokan Karjala, jolla tarkoitetaan Sortavalan seutua ja Laatokan luoteisrantoja. Siirtyminen Ruotsin hallintaan tarkoitti muutoksia mm. verotuksessa sekä uskonnon harjoittamisessa ja saikin aikaan läänin asukkaiden joukkomuuton uuden rajan itäpuolelle. Muutto koski erityisesti läänin ortodoksiväestöä, ja vuosisadan kuluessa jopa puolet Ruotsin valloittaman Karjalan väestöstä siirtyi Venäjälle. Osa heistä asettui Aunukseen ja osa jatkoi pohjoiseen Vienan Karjalaan mutta suurin osa vaelsi 1600-luvun kuluessa Sisä-Venäjälle Tverin, Valdain ja Tihvinän alueille, jonne muodostui karjalankielisiä kielisaarekkeita. (Karjalaisten joukkomuutosta tarkemmin Saloheimo 1986 [1976]: 85; 2010: 35; Kuujo 1963: 54; ks. myös Uusitupa & Koivisto & Palander 2017: 70 ja siinä mainitut lähteet.)

Kartta 2. Karjalan saarekemurteet Sisä-Venäjällä.

Karjalaisten poismuutto Käkisalmen läänistä koski erityisesti läänin länsiosia ja tyhjensi esimerkiksi nykyisen Pohjois-Karjalan alueen karjalaisista lähes täysin. Alueelle muutti myöhemmin lännestä uusia asukkaita, jotka puhuivat pääosin suomen savolaismurteita ja olivat uskonnoltaan luterilaisia. (Kuujo 1963: 17; Saloheimo 1986 [1976]: 80; 2010: 52–55.) Raja-Karjalasta karjalaisväestön poismuutto ei ollut yhtä voimakasta, ja alueen itäosat säilyivätkin lähes täysin karjalankielisinä 1900-luvulle saakka (Hämynen 1993: 54–55; 1995: 27). Raja-Karjalan alue siirtyi takaisin Venäjälle v. 1721, ja seuraavan vuosisadan alussa siitä tuli osa Suomen suuriruhtinaskuntaa. Kielellisesti Raja-Karjalan karjalaismurteet muodostivat siirtymäalueen suomen itämurteiden ja karjalan kahden eri varieteetin, eteläkarjalan ja livvinkarjalan, välillä (tarkemmin Koivisto 2018: 59–62, 69–74).

Vaikka Sisä-Venäjän karjalaismurteet luokitellaan eteläkarjalaisiin murteisiin, ne on perusteltua erottaa omiksi karjalan varieteeteikseen: Sisä-Venäjän saareke-murteet ovat kehittyneet 400 vuotta venäjänkielisen valtakulttuurin keskellä, mikä on muokannut niitä omaleimaiseen, muista karjalan murteista eroavaan suuntaansa. Nykyisin karjala luokitellaan uhanalaiseksi kieleksi sekä Venäjällä että Suomessa. Venäjällä karjalan puhujia elää arviolta noin 25 000, mikä sisältää kaikkien karjalan eri murteiden puhujat (Karjalainen & Puura & Grünthal & Kovaleva 2013: 2). Arviot Suomen puolella elävien karjalan puhujien määrästä vaihtelevat 5 000:n ja 11 000:n välillä (Sarhimaa 2016: 3).

2.2. Tverinkarjalan persoonataivutus

Persoonaa voidaan karjalassa merkitä suomen tavoin kolmenlaisilla kielenaineiksilla: persoonapronomineilla, verbin persoonapäätteillä ja possessiivisuffiksilla.⁶ Verbin taivutus indikatiivin preesensissä ja imperfektissä on esitetty taulukossa 1 Tolmačun alueella puhutun karjalan mukaisessa muodossa.

	<i>männä</i> 'mennä'		<i>šua</i> 'saada'	
	prees.	imperf.	prees.	imperf.
Y1	<i>mäne-n</i>	<i>mäni-n</i>	<i>šua-n</i>	<i>šai-n</i>
Y2	<i>mäne-t</i>	<i>mäni-t</i>	<i>šua-t</i>	<i>šai-t</i>
Y3	<i>mänö-y</i>	<i>mäni</i>	<i>šua-u</i>	<i>šai</i>
M1	<i>mäne-mmä</i>	<i>mäni-mä</i>	<i>šua-mma</i>	<i>šai-ma</i>
M2	<i>mäne-ttä</i>	<i>mäni-jü</i>	<i>šua-tta</i>	<i>šai-tta</i>
M3	<i>männä-h</i>	<i>mändi-h</i>	<i>šua-h</i>	<i>šua-di-h</i>
PASS	<i>männä-h</i>	<i>mändi-h</i>	<i>šua-h</i>	<i>šua-di-h</i>

Taulukko 1. Persoonataivutus Tolmačun karjalassa (koostettu lähteistä Bubrih & Beljakov & Punžina 1997: kartat 139–147; Novak & Penttonen & Ruuskanen & Siilin 2019: 264–282).

6. Possessiivisuffiksien käyttö omistussuhteen ilmaisemiseen on karjalassa kuitenkin harvinaista ja rajoittunut lähinnä sukulaissanojen yhteyteen (Novak ym. 2019: 220–223).

Kaikissa karjalan murteissa yksikön 1. ja 2. persoonassa (Y1 ja Y2) päätteet ovat *-n* ja *-t* molemmissa aikamuodoissa. Yksikön 3. persoonassa (Y3) preesensmuotojen päätteenä on tavallisimmin *-U*; imperfektimuodoissa erillistä persoonapäätettä ei ole. Yksivartaloisissa ja yksitavuisissa verbivartaloissa käytetään päätettä *-Pi* ~ *-vi* vienankarjalassa, livvinkarjalassa ja Raja-Karjalan alueella puhutuissa eteläkarjalan murteissa (Novak ym. 2019: 265), mutta jonkin verran sitä esiintyy myös tveriläisaineistossani (ks. esimerkkiä 56 luvussa 7). Lisäksi diftongiin päättyvät yksitavuiset verbivartalot voivat saada tverinkarjalassa Y3-preesensmuodoissa päätteen *-t*: kyseessä on varsinaiskarjalan erikoisuus, joka koskee verbivartaloja *käy*-, *nai*-, *pui*-, *ui*- ja *voi*- (Zaikov 2000: 55–56; Genetz 1880: 214). Tavallisesti lause- ja laajempi käyttökonteksti kertovat, onko *t*-loppuinen verbinmuoto 2. vai 3. persoonan muoto, mutta osa tapauksista on aidosti kaksitulkintaisia. Esimerkissä (9) kysyvä *voit*-lause havainnollistaa selvästi modaaliverbin yksipersonaista käyttöä: *voit* on yksikön 3. persoonan muoto ja lauseen subjekti on adessiivi-allatiivissa oleva persoonapronomini *miula*. Vastausvuoron *voit* on puolestaan mahdollista tulkita niin nuorukaisen spesifiksi puhutteluksi yksikön 2. persoonassa kuin edellä olleen kysymyslauseen sisältämän yksipersonaisen *voit*-muodon toistoksikin. Tällaisiin *voit*-lauseisiin palataan tarkemmin luvussa 7.

(9) briha kyželow kondein poijilda, **voidgo miula teil'ä yödä moata.**

kondien poigazet i šanotah, **voit.**

'Nuorukainen kysyy karhunpojilta: "Voinko minä jäädä teille yöksi?"

Karhunpojat vastaavat: "Voit".' (Palmeos 1962: 54.)

Monikon 1. ja 2. persoonan (M1 ja M2) päätteet ovat varsinaiskarjalassa *A*:llisia samalla tavoin kuin suomen itäisissä ja pohjoisissa (Kainuun) savolaismurteissa ja pohjalaismurteissa (Kettunen 1959: kartta 164). Karjala on kuitenkin säilyttänyt suomea paremmin persoonapäätteiden historiallisen vaihtelun eri aikamuodoissa, ja karjalassa geminaatallinen konsonanttiaines sisältyykin säännöllisesti vain preesensin päätteisiin. Tolmačun karjalassa M1-pääte on preesensissä *-mmA* ja imperfektissä tavallisesti *-mA*. M2-pääte on puolestaan preesensissä *-ttA* ja imperfektissä joko *-jA* (mm. yksivartaloisilla monitavuisilla verbeillä kuten *mäni-jä* 'menitte') tai *-ttA* (mm. yksitavuisilla diftongivartaloilla kuten *šai-tta* 'saitte'). (Bubrih ym. 1997: kartat 140, 144–146.) Taulukko 1 ei sisällä persoonapronomeineja, koska luku ja persoona käyvät ilmi jo predikaatin persoonapäätteestä. On kuitenkin huomattava, että vaikei subjektipronomini kieliopillisesti olisi lauseessa pakollinen, sen käyttö voi olla pragmaattisten tai diskursiivisten tekijöiden kannalta välttämätöntä.

Monikon 3. persoonan (M3) verbinmuotona karjalassa käytetään yksipersonaista passiivia, joka on ollut tapana sisällyttää suomen kielen kuvauksissa osaksi persoonajärjestelmää ns. 4. persoonaksi (alun perin Tuomikoski 1971). Yksipersonainen passiivi sisältää passiivin tunnuksen *-(T)TA* ja passiivin persoonapäätteen *-h* (Bubrih ym. 1997: kartat 141 ja 147). Erillistä M3-verbinmuotoa eli suomen *-vAt*-muodon vastinetta karjalassa ei ole. Tämä erottaa karjalan myös vepsästä, jossa monikon 3.

persoonan muotona käytetään sekä morfologista passiivia että *-ba(d)*-muotoa (Nirvi 1947: 11–14, 18; Savijärvi 1990: 160; Grünthal 2015: 121–126). Karjalan kieliopeissa (Pyöli 2012: 72; Zaikov 2013: 171) monikon 3. persoonan ja passiivin erottavaksi piirteeksi mainitaan se, että M3-lauseessa on monikollinen subjekti mutta passiivilauseessa ei ole. Käytännössä näin mekaaninen kriteeri ei kuitenkaan riitä, sillä yksiköllisen 3. persoonan lauseen tavoin myös monikollisessa 3. persoonan lauseessa voi olla anaforinen nollasubjekti (ks. esimerkkiä 6 luvussa 1). Anaforisen nollasubjektin viittauskohde voi selvitä edeltävästä lauseesta (10), mutta subjektin tarkoite on voitu mainita myös kauempana tekstissä tai se voi jäädä kokonaan pääteltäväksi kontekstista (11).

(10) H: Kuimba omat šizaret, maltettihko šuarnua?

P: A tšikot miän? En t’iä. **Duña da Zina, ei toko hyö.** Niin omilla lapsilla šiel’ä **šanottannou**, niin muitén **ei šanota**. Možot **t’iijetäh.**

’H: Entä omat sisaresi, osasivatko he satuja?

P: Jaa meidän vanhemmat sisaret? En tiedä. Dunja ja Zina, eivät he. Jos omille lapsilleen siellä kertovat, mutta muuten eivät kerro. Ehkä osaaavat.’ (Virtaranta & Virtaranta 1990: 56–59; suomennosta muokannut M. U.)

(11) [Ukko lähtee hakemaan metsästä tytärtään, jonka uskoo olevan kuollut:]

Ukko val’lašti hebozen, mäni, i kattšou ših mih kandozel luo hiän jät’i, niin hiän [tytär] šiinä istuu hyvä t’erveh da viel’ä i sundukka kuldua!

// A t’iäl’ä akka koissah paistau kakkarua. A koirane haukkuu. Hiän ku kakkarua andau, koirane haukkuu. I šil’l’ä muatšihamuamalla i kuuluu, što t’yt’är on elošša, ukolla, i t’yt’ärel’l’on kuldua. A hiän koirast’a haukkuu: ”Šie” šanou, ”toizeh rukah, na viel’ä kakkara da šano što on kuollun tyt’är!” Katšahti ikkunah – ga jo **ajetah**, i sundukka kuldua!

’Ukko valjasti hevosen, meni (metsään), ja näkee että sillä kannolla, jonka luokse hän jätti (tyttärensä), niin siinä hän istuu hyvässä kunnossa, ja vielä kultaakin lipas! // Mutta täällä kotona vaimo paistaa ohukaisia.

Ja koira haukkuu. Kun hän antaa (koiralle) ohukaisia, niin se haukkuu.

Ja äitipuolelle kuulostaa siltä, että ukon tytär on elossa ja tyttärellä on kultaa. Ja hän (äitipuoli) haukkuu koira: ”Sinä”, sanoo, ”(hauku) toisella lailla, tässä on vielä ohukainen ja sano että tytär on kuollut!” (Äitipuoli) vilkaisi ikkunaan – jo ajavat (pihaan ukko ja tytär), ja (on mukana) lipas kultaa!’ (Virtaranta & Virtaranta 1990: 60–61; suomennosta muokannut M. U.)

Suomessa passiivia käytetään puhekielessä yleisesti M1-muotona (*Mennään jo! Me ~ myö mennään*). Tähän käyttöön passiivin arvellaan yleistyneen ensimmäisenä

nykyisen Pohjois-Savon alueella (Nirvi 1947: 37; Pertilä 2000: 116–130).⁷ Karjalassa passiivin käyttöä M1-muotona ei mainita kieliopissa. Sen sijaan sekä karjalassa että suomessa lukuoppositio voi 3. persoonassa neutraalistua niin, että monikollisen ilmi-subjektin kanssa voidaan käyttää myös Y3-verbinmuotoa (12). Genetzin (1880: 212; 1884: 169) mukaan inkongruenssi on varsinaiskarjalan pohjoismurteissa tavallista mutta livvinkarjalassa tuntematonta; Nirvi (1947: 22) puolestaan pitää käyttöä vain varsinaiskarjalassa tavattavana suomen kielen vaikutuksena.

- (12) *šínne* kuin **hüö mäni**, *niin* hüö *šanoťih*
 ’sinne kun he menivät, niin he sanoivat’ (Tunkua, eteläkarjala; Nirvi 1947:21).

Karjalassa erityisesti monikon 3. persoonan ja referenssiltään avoimen passiivin ero tehdään näkyväksi ilmi-subjektilla. Kuten esimerkit (10) ja (11) kuitenkin havainnollistavat, ilmi-subjektittomuus ei automaattisesti tuota avointa tulkintaa vaan passiivimuotoisessa lauseessa voi olla myös edellä mainittuun tai kontekstista pääteltävissä olevaan tarkoitteeseen viittaava anaforinen nollasubjekti, jolloin lause onkin morfologisesta asustaan huolimatta oikeastaan monikon 3. persoonan lause. Viittaussuhteiden tulkinta edellyttääkin aina myös lausetta laajemman tekstikontekstin ja vuorovaikutustilanteen tarkastelemista.

3. Modaalirakenteiden lauseoppia

3.1. Perussubjekti vs. muut subjektit

Karjalassa ja suomessa ns. **perussubjekti** on nominatiivissa, kongruoi persoonassa (1. 2. ja 3.) ja luvussa (yksikkö ja monikko) predikaatin kanssa ja sijaitsee tyypillisesti lauseen alussa:

- (13) **Mielitietty** jo vuottau vajasilla
 ’mielitietty jo odottaa portailta’ (Zaikov 2013: 76).
- (14) **Sinä da minä** sen hyvin tiijämmö
 ’sinä ja minä sen hyvin tiedämme’ (Pyöli 2012: 159).
- (15) **työ rubietta** miula auttamah
 ’te alatte auttaa minua’ (Palmeos 1962: 79).

---

7. Suomen peräpohjalais- ja kaakkoismurteista on tehty merkintöjä myös passiivimuodon käytöstä monikon 3. persoonan verbinmuotona (Nirvi 1947: 9–10; Pääkkönen 1990; Pertilä 2000: 130–135 ja siinä mainitut lähteet). Missään suomen murteessa morfologista passiivia ei kuitenkaan käytetä yksinomaisten M3-muotona.

Perussubjektin sisältävässä lauseessa persoona käy ilmi sekä subjektista (*mielitetty, sinä da minä, työ*) että finiittiverbistä (*vuottau, tiijämmö, rubietta*). 1. ja 2. persoonan lauseissa persoona näkyy siis ilman ilmisubjektiakin lauseen predikaatista:

- (16) šynnyin nebl'ičäššä
'synnyin Nebličässä' (Palmeos 1962: 78).

Nominatiivimuotoista ja lauseenalkuista perussubjektia käytetään monikäyttöisissä peruslausetyypeissä eli transitiivi-, intransitiivi- ja kopulalauseissa. Sekä suomessa että karjalassa on kuitenkin myös lausetyyppejä, jotka ovat käytöltään erikoistuneempia ja joissa kaikki perussubjektia määrittävät syntaktiset, semanttiset ja diskursiiviset kriteerit eivät välttämättä lankea yhdelle ja samalle lauseen nominaaliselle jäsenelle. Erikoislausetyyppien subjekteja yhdistääkin se, että ne ovat – tavalla tai toisella – vähemmän subjektimaisia kuin peruslausetyyppien nominatiivisubjektit, eikä kaikissa erikoislausetyypeissä ole lainkaan subjektiksi määriteltävissä olevaa nominaalista jäsentä (ks. alaviitettä 5 luvussa 1). (VISK § 891; myös Helasvuo & Huumo 2010.) Yksi esimerkki erikoislausetyypistä on eksistentiaalilause, joka alkaa tyyppillisesti paikkaa, omistajaa tms. ilmaisevalla adverbialilla ja sisältää kongruoimattoman *olla*-verbin. Eksistentiaalilauseen ensisijainen nominaalijäsen on usein partitiivissa:

- (17) Stolalla on kalua ta leipyä
'pöydällä on kalaa ja leipää' (Zaikov 2013: 85).

- (18) Meil on vähä muadu
'meillä on vähän maata' (Pyöli 2012: 159).

Karjalan kieliopissa tällaista partitiivimuotoista lauseenjäsentä kutsutaan subjektiksi (Zaikov 2013: 85; Pyöli 2012: 159). Suomen kielen kuvauksissa sille on esitetty kaksi tulkintavaihtoehtoa: kyseessä on 1) joko vain eksistentiaalilauseessa esiintyvä **e-subjekti** (VISK § 910) tai 2) vain eksistentiaalilauseessa esiintyvä **e-NP**, jota ei ole kuitenkaan tarkoituksenmukaista luokitella subjektiksi ja rinnastaa kongruenssin laukaisevaan perussubjektiin (Helasvuo & Huumo 2010).

Perussubjektin ja e-subjektin lisäksi VISK (§ 910) esittelee kolmantena subjektin lajina **genetiivisubjektin**, joka on suomessa nesessiivirakenteen ja infiniittisen rakenteen subjekti. Karjalassakin genetiiviä käytetään aiempien kuvausten perusteella ainakin vienankarjalassa (ks. esimerkkiä 2 luvussa 1),⁸ mutta tyyppisemmin ensisijainen nominaalinen jäsen on karjalan modaali- ja kokijarakenteissa adessiiviallatiivissa (Sarhimaa 1999: 105, 118–119):

8. Havaintojeni mukaan genetiiviä käytetään yleisesti myös Raja-Karjalassa: *miksi mium pidi tuo andua* 'miksi minun piti tuo antaa' (Korpiselkä, rajakarjalaismurteet; Raja-Karjalan korpus, 3041:1b).

- (19) **hänel on hyvä hyvänn_olla**, ku tost_ainos syöy
 ’hänen on helppo olla hyvänä, kun aina toista pettää’
 (Säämäjärvi, livvinkarjala; KKS s.v. *hyvä*)

Karjalan kieliopissa erilaisten modaali- ja kokijarakenteiden genetiivi- tai paikallissijaista nominaalista jäsentä ei nimitetä subjektiksi. Myöskään suomen kielen kuvauksissa paikallissijaisista verbin täydennyksistä ei ole ollut tapana puhua subjekteina.⁹ Kielitypologiassa käytetty jaottelu tyypillisiin ja epätyypillisiin subjekteihin tunnistaa kuitenkin myös ims. kielten paikallissijaiset nominaaliset jäsenet, ja obliikvisijaisten (eli datiivissa, genetiivissä tai paikallissijassa olevien) subjektien käytön on osoitettu olevan yhteinen modaali- ja kokijarakenteiden piirre Itämeren ympäristössä puhuttavissa itämerensuomalaisissa, balttilaisissa ja slaavilaisissa kielissä (mm. Seržant 2015). Kun läntisessä Euroopassa puhuttavissa kielissä (*Standard Average European*) subjektia merkitään tavallisesti kokijarakenteissakin transitiiivilauseiden tapaan nominatiivilla, Euroopan koillisosissa kokijarakenteissa käytetään usein datiivia tai merkitykseltään datiivin kaltaista sijamerkintää (Haspelmath 2001: 61–62).¹⁰ Itämerensuomalaisissa kielissä erityinen datiivisija on vain liivissä. Muissa ims. kielissä erilaisten kokijarakenteiden subjektia merkitään paikallissijoilla tai genetiivillä. Balttilaisissa kielissä käytetään puolestaan datiivia ja venäjässä joko datiivia tai prepositiorakennetta *u* + genetiivi ’jollakin’. (Koptjevskaja-Tamm & Wälchli 2001; Lindström 2015: 165–166; Seržant 2015: 326–327.)

Karjalan paikallissijajärjestelmä eroaa jossain määrin suomen paikallissijajärjestelmästä, koska karjalassa sijojen määrä on vähentynyt erilaisten yhteenlankeamisprosessien myötä, kun taas suomessa kaikki kuusi kantasuomeen rekonstruoitua paikallissijaa ovat yhä käytössä (Laakso 2001: 196–197). Varsinaiskarjalassa allatiivi on langennut yhteen adessiivin kanssa, ja nykyistä adessiivi-allatiivia merkitään vanhalla adessiivin päätteellä *-l ~ -(l)A* (Genetz 1880: 191; Zaikov 2013: 96–98; Oranen 2019: 208–209).¹¹ Adessiivi-allatiivin käyttöä eteläkarjalan Valdain murteessa havainnollistaa seuraava esimerkki:

- (20) **miula pidäy paišša teil’ä**
 ’minun pitää puhua teille’ (Palmeos 1962: 33).

9. Ulkopaikallissijojen käyttö nesessiivirakenteissa ei ole tuntematonta suomenkaan murteissa: havaintoja on erityisesti itäisistä ja pohjoisista Kainuun savolaismurteista (Räsänen 1972: 301–303; Laitinen 1992: 112–113).

10. Ryhmien välinen raja ei ole kuitenkaan tiukka. Esimerkiksi saksan monet kokijarakenteet muistuttavat sijamerkinnettään Koillis-Euroopan kokijarakenteita (esim. *mir ist kalt* minä.DAT olla.y3 kylmä.NOM ’minun on kylmä’).

11. Myös livvinkarjalassa on synkretistisiä sijoja. Läntisissä murteissa kaikki ulkopaikallissijat ovat langennet yhteen adessiivi-ablatiivi-allatiiviksi, jota merkitään päätteellä *-l(e)*. Itäisissä murteissa (ja livvinkarjalan kirjakelessä) adessiivi-ablatiivin päätte on *-l* ja allatiivin *-le*. (Larjavaara 1986: 417; Pyöli 2012: 44–46.) Sisäpaikallissijoista inessiivi-elatiivia merkitään livvinkarjalassa päätteellä *-s* (Pyöli 2012: 41–43).

Seuraavissa luvuissa kutsun *pidiä*-, *šuaha*- ja *voija*-lauseiden ensisijaista nominaalista jäsentä subjektiksi siitä riippumatta, onko se nominatiivissa, genetiivissä, ulkopaikallissijassa vai partitiivissa. Kuten edellä on ollut puhe, modaali- ja kokijarakenteiden yksipersonainen käyttö on areaalinen piirre Itämeren alueella puhutuissa kielissä ja yhdistää toisiinsa useita eri kieliryhmiin kuuluvia kieliä. Aiemmassa tutkimuksessa on kiinnitetty erityisesti huomiota itäisten ims. kielten ja venäjän subjektin merkinnän samankaltaisuuteen erilaisissa modaalikonstruktioissa (esim. Kettunen 1943: 195, 351; Ojajärvi 1950: 98; Sarhimaa 1999: esim. 118–119; Oranen 2019: 217). Esimerkiksi karjalan *pid'äy*-lauseiden adessiivi-allatiivia vastaa venäjän vastaavissa nesessiivirakenteissa datiivisijainen kokija (**Hänellä** *pidi kežrätä* – –, **emu nado** ~ **neobkhodimo** 'hänen piti ~ oli määrä kehrätä'; Oranen 2019: 217), kun taas sekä karjalassa että venäjässä velvollisuutta ilmaisevan *dolžen*-rakenteen subjekti on nominatiivissa (**Hüvä načal'nikka** *dolžen kaikki tiedeä. Horošij načal'nik dolžen vsjo znat'*. 'hyvän johtajan tulisi tietää kaikki'; Sarhimaa 1999: 118–119). Tässä artikkelissa en kuitenkaan vertaa karjalan *pidiä*-, *šuaha*- ja *voija*-lauseita venäjän modaali-ilmaisuihin.

3.2. Nesessiivi- ja mahdollisuusverbit

Modaalisuus jaetaan tyypillisesti deonttiseen, dynaamiseen ja episteemiseen modaalisuuteen. Deonttisella modaalisuudella tarkoitetaan puhujan tahtoa tai puheyhteisön normeja ilmaisevaa lupaa tai velvollisuutta. Dynaamisesta modaalisuudesta on kyse silloin, kun tilanteen esitetään riippuvan toimijasta itsestään tai tilanteen ulkoisista olosuhteista. Dynaamisen modaalisuuden alaan kuuluvat siis esimerkiksi toimijan toiveista ja haluista kumpuavat tai fyysisistä ominaisuuksista johtuvat välttämättömyyden ja mahdollisuuden ilmaukset. Episteemisyyden alaan kuuluvat puolestaan asiointilan todennäköisyyteen kantaottavat ilmaisut. (VISK § 1554–1557; ks. myös Kehayov 2017: 18–51.)

Modaalisuutta voidaan ilmaista ims. kielissä esimerkiksi modaaliverbeillä, verbimoduksilla sekä modaalisilla adjektiiveilla, adverbeilla ja partikkeleilla. Monet leksikaaliset modaalisuuden ilmaisukeinot ovat semanttisesti erikoistuneita jonkin tietyn modaalisuuden lajin ilmaisuun (esimerkiksi adverbit *kožešno* ja *tiettävä* 'tietysti' episteemisen modaalisuuden ilmaisuun; KKS), mutta modaaliverbit ovat yleensä yleiskäyttöisempiä. Sellaisia modaaliverbejä, joilla voidaan ilmaista sekä episteemistä että ei-episteemistä modaalisuutta, kutsutaan kirjallisuudessa monikäyttöisiksi modaaliverbeiksi (*polyfunctional modal*; Auwera & Ammann & Kindt 2005) tai yleismodaaliverbeiksi (Kehayov & Torn-Leesik 2009). Suomessa tämän kriteerin täyttäviä verbejä ovat *voida*, *pitää* ja *täytyä* (Laitinen 1992: 208–112; VISK

§ 1566–1575), karjalassa *pidiä* ja *voija* (KKS s.v. *piteä* II.3, *voija* I.2).¹² Suomen *saada*- ja karjalan *šuaha*-verbeillä ei (ainakaan tavallisesti) ilmaista tietoon tai arveluun perustuvia arvioita asiointilan mahdollisuudesta tai välttämättömyydestä, mutta ne ovat monikäyttöisiä muilla tavoin: niillä voidaan ilmaista sekä dynaamista mahdollisuutta tai mahdottomuutta että deonttista sallimista tai velvollisuutta, joskin suomen *saada* on käytöltään selvemmin deonttinen kuin karjalan *šuaha* (Kangasniemi 1992: 321–329; KKS s.v. *soaha*; ks. myös lukua 6). Lisäksi *saada* ja *šuaha* kuuluvat moniin kiteytyneisiin ilmaisutapoihin, jotka ovat erikoistuneet muodoltaan ja merkitykseltään (Kangasniemi 1992: 325–328; KKS s.v. *soaha* erit. III.2). *Saada*- ja *šuaha*-verbien lukemista yleismodaaliverbien joukkoon tukee edelleen se, että ne tunnetaan kaikissa (suomen ja karjalan) murteissa ja niille löytyy vastine monista muistakin sukukielistä (Saukkonen 1966: 5).¹³

Eri modaalimerkityksistä keskusteltaessa on syytä huomata, etteivät modaaliverbien eri merkitykset ole aina toisiaan poissulkevia vaan esimerkiksi deonttinen ja dynaaminen tulkinta voivat aktivoitua kielenkäyttötilanteessa myös samanaikaisesti.¹⁴ Syntaktisesti kaikkia merkitykseltään modaalaisia verbejä yhdistää se, että ne voivat muodostaa verbiketjun infinitiivisen verbinmuodon kanssa. Tyypillisesti infinitiivitäydennys on karjalassa (ja suomessa) A-infinitiivin latiiivi, joka on karjalassa myös ainoa A-infinitiivin muoto.

Kuten edellä on jo käynyt ilmi, karjalan *pidiä*-, *šuaha*- ja *voija*-verbien vastineet tunnetaan laajalti myös muissa ims. kielissä. Kehayov ja Torn-Leesik (2009) ovat tarkastelleet niiden käyttöä seitsemässä ims. kielessä (liivissä, virossa, vatjassa, suomessa, inkeroisessa, karjalassa ja vepsässä) ja todenneet, että viroa lukuun ottamatta välttämättömyyttä ilmaiseva *pidiä* (ja sen vastineet eri kielissä) on kaikissa kieliryhmän kielissä yksipersonainen, kun taas mahdollisuutta ilmaisevien *šuaha*- ja *voija*-verbien yksipersonainen käyttö rajoittuu kieliryhmän itäisiin kieliin eli karjalaan, vepsään, inkeroiseen ja vatjaan (mts. 391). Keskeistä Kehayovin ja Torn-Leesikin tuloksissa onkin, ettei tiettyä modaaliverbiä käytetä yhdessä kielessä aina vain joko persoonassa taipuvana tai taipumattomana, vaan myös saman kielen eri murteiden

12. Suomen *täytyä*-verbin vastinetta ei karjalassa tavallisesti käytetä välttämättömyyden ilmaisemiseen, vaan verbillä on karjalassa konkreettinen täyttymisen, ulottumisen tai riittämisen merkitys (KKS s.v. *täytyö*). KKS:n harvat esimerkit nesessiivisestä käytöstä ovat lähinnä Suomen Raja-Karjalassa puhutuista eteläkarjalan murteista tai Venäjän puolen rajapitäjistä, mutta rajakarjalaismurteissakin *täytyä* ~ *täytyö* -verbin nesessiivinen käyttö on *pitää* ~ *piteä* -verbiin verrattuna harvinaista (Uusitupa 2017: 89). Tverinkarjalan sanakirjassa verbin nesessiivistä käyttöä ei mainita (Punžina 1994 s.v. *t'äwd'yö*). Suomessakin *täytyä* on alkujaan merkinnyt konkreettista täyttymistä, josta se on kieliopillistunut abstraktiksi modaaliverbiksi. Murteissa se on levikiltään läntinen. (Laitinen 1992: 38–40, 123–130.)

13. Karjalan murteissa tunnetaan myös muita mahdollisuutta ilmaisevia modaaliverbejä, joilla voi olla murteittain verrattain laaja käyttöala mutta jotka jäävät tässä artikkelissa huomiotta. Esimerkiksi vienankarjalassa ja Raja-Karjalassa puhutussa eteläkarjalassa verbillä *šoattoa* ilmaistaan mm. osaaamista, kykenemistä, jaksamista ja voimista (*šitähän šoattau loat'ie tuohešta hoš mitä!* 'tuohestahan voi tehdä vaikka mitä' Vuokkiniemi; KKS s.v. *soattoa*; myös Saukkonen 1966: 16–18).

14. Esimerkiksi *voida*-lause voi saada suomessa samanaikaisesti sekä ei-episteemisen että episteemisen tulkinnan: *Pekka voi uida joka päivä* 'Pekalla on mahdollisuus uida joka päivä' tai 'on mahdollista, että Pekka ui joka päivä' (Flint 1980: 17).

välillä voi olla eroja siinä, taipuuko verbi persoonissa vai ei. Sen sijaan, että puhuttai-
siin yksi- ja monipersonaisista verbeistä, olisikin havainnollisempaa puhua yksi- ja
monipersonaisista käytöistä, joiden yleisyys voi samallakin verbillä vaihdella eri
kielissä ja saman kielen eri murteissa. (Kehayov & Torn-Leesik 2009: 367; ks. myös
Laitinen 1992: 42–54.)

Kehayovin ja Torn-Leesikin pitkälti kirjoitettuihin aineistoihin perustuvan
tarkastelun perusteella mahdollisuusverbien käytössä on nesessiiviverbien käyttöä
enemmän vaihtelua siinä, käytetäänkö verbejä yksipersonaisesti vai monipersoo-
naisesti. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö myös välttämättömyyttä ilmaisevien
modaaliverbien käytössä olisi variaatiota. Esimerkiksi suomen taajakäyttöisimmillä
nesessiiviverbeillä *täytyä*, *pitää* ja *tarvita* tunnetaan kaikilla murteissa myös moni-
persoonaista käyttöä:

(21) **mei naiset täyryttii ollas** siällä ai näyttämäs tikkui
'meidän naisten täytyi aina olla siellä näyttämässä tikkuja'
(Nurmijärvi, etelähämäläiset murteet; Laitinen 1992: 44).

(22) **minä pirij justii mennä**
'minun piti sillä hetkellä mennä'
(Pornainen, kaakkoishämäläiset murteet; Laitinen 1992: 48).

(23) **kun en tarvinnu sotaväkeekä mennä**
'kun minun ei tarvinnut mennä sotaväkeenkään'
(Askola, kaakkoishämäläiset murteet; Laitinen 1992: 53).

Suomen murteiden nesessiiviverbejä tutkineen Laitisen (1992: 44–54) mukaan nesessiiviverbien monipersonainen käyttö keskittyy ruotsalaismurteiden läheisyydessä puhuttuihin suomen murteisiin, erityisesti Kaakkois-Hämeeseen ja Peräpohjolaan.¹⁵ *Täytyä*-verbin kohdalla monipersonainen käyttö on jopa yksinomaista kaakkoishämäläisten murteiden etelä- ja itäryhmässä, mutta *pitää*- ja *tarvita*-verbien kohdalla monipersonaisen käytön rinnalla tavataan aina myös yksipersonaista käyttöä. (Mp.) Kun siis Kehayovin ja Torn-Leesikin tutkimus (2009) osoittaa modaaliverbien yksi- ja monipersonaisen käytön elävän rinnan samoissa ims. kielissä, Laitisen tutkimus (1992) osoittaa vaihtelun ulottuvan myös murteiden sisälle.

Tässä artikkelissa nimitän *pidiä*-verbiä ja muita ensisijaisesti välttämättömyyttä ilmaisevia ja yksipersonaisia modaaliverbejä **nesessiiviverbeiksi**, vaikka välttämättömyyttä voidaan ainakin suomessa ilmaista tietyissä tapauksissa myös muilla,

15. *Täytyä*-verbillä on monipersonaista käyttöä lisäksi lounaismurteissa ja Porin seudulla, *pitää*-verbillä Vermlannin murteissa ja *tarvita*-verbillä Keski-Pohjanmaalla ja laajoilla alueilla itämurteissa (Laitinen 1992: 44–54).

persoonissa taipuvilla modaaliverbeillä.¹⁶ Sellaisia modaaliverbejä, jotka tyypillisesti ilmaisevat asiointilan mahdollisuutta ja joilla on koko ims. kielten alueella myös monipersonaista käyttöä (esim. *šua*ha ja *voja*), kutsun puolestaan **mahdollisuusverbeiksi**. Nimitys perustuu Aili Flintin (1980) suomen dynaamisia modaaliverbejä käsittelevään tutkimukseen.¹⁷ Flintin (mts. 59–60) mukaan mahdollisuusverbit ilmaisevat, että asiointilan toteutuminen on mahdollista jonkin ehdon vaikutusalassa. Niitä yhdistää lisäksi joukko syntaktisia piirteitä. Mahdollisuusverbit mm. esiintyvät mielellään kielteisissä lauseissa ja saavat usein täydennyksekseen suuntaa ilmaisevan adverbiaalain tai A- tai MA-infinitiivin. Mahdollisuusverbien subjekti on puolestaan tavallisesti henkilöviitteinen. Silloinkin, kun mahdollisuusverbin sisältävät lauseet ovat subjektittomia, niiden merkityksessä on tavallisesti paikka henkilöviitteiselle kokijalle, mikä tuottaa lauseille helposti yleistävän tai avoimen tulkinnan. (Mts. 117–124.) Annan tästä esimerkkejä tveriläisaineistostani luvuissa 4, 6 ja 7.

3.3. Subjektittomat lausetyypit

Karjalassa (samoin kuin suomessa) on myös kaksi lausetyyppiä, joissa henkilöviitteinen subjekti on kieliopillisesti ilmipanematta mutta semanttisesti läsnä. Ensimmäinen niistä on passiivilause, jonka predikaatti sisältää passiivin tunnuksen ja persoonapäätteen (ks. lukua 2.2). Passiivilauseella voidaan puhua sekä yleistävästi jostakin ihmisten noudattamasta toimintatavasta (24) että spesifimmin jonkin esimerkiksi ajan- tai paikanadverbiaalilla rajatun mutta nimeämättä jätetyn ihmisjoukon toiminnasta (25).

(24) karun jälgilöis peäl'ittsi ku mänet, **sanotah**, se sevoittoa
'jos kuljet pirun jälkien poikki, sanotaan, että menetät järkesi'
(Suojärvi, eteläkarjala; KKS s.v. *sanuo*)

(25) meän salmesta kun **lähettih** ajattamah tukkie, **mändih** Ostronsuaren
ohitši Melaselgäh da siidä ielläh Oinassalmella.
'kun meidän salmesta lähdettiin uittamaan tukkeja, mentiin (ensin)
Ostronsaaren ohi Melaselkään ja siitä edelleen Oinassalmelle'
(Ilomantsi, eteläkarjala; KKS s.v. *ajattoa* 'uittaa tukkeja')

16. Kangasniemi (1992: 61) antaa suomen yleiskielestä seuraavanlaisen esimerkin *saada*-verbin välttämättömyyttä ilmaisevasta käytöstä: *Vanha sai väistyä uuden tieltä*. Samoin lähinnä välttämättömyyttä ilmaisee seuraava, Pohjois-Karjalan savolaismurretta edustava esimerkki Karttuselta (2018: 87): – – *sitte sitä on nyt sitä ympärivuotista karjatilala riittää ihaj jatkuvoo et, niitä [karjatilan töitä] jos rupee erottelemmaa nin tässä saap(i) päivä' 'istuu eikä kerkiik kaikki vielä tehäkkää*.

17. Flintin (1980) listaus dynaamisista mahdollisuusverbeistä sisältää 45 verbiä, joista merkitykseltään väljin ja yleisluonteisin on *voida* (mts. 63). *Saada* ei sen sijaan sisälly Flintin listaukseen, koska se on suomessa selvemmin deontinen. Karjalan *soaha* on siihen verrattuna monikäyttöisempi, ja sen käyttöala kattaakin myös monet suomen *voida*-verbin dynaamiset käytöt.

Toinen tämän tutkimuksen kannalta keskeinen subjektiton lausetyyppi on yksikön 3. persoonassa oleva nollasubjekttilause, jolla voidaan esittää jokin kokemus tai teko tyyppillisenä kenelle tahansa tai toistuvana kuvatonlaisessa tilanteessa (26). Kuten passiivilause, myös nollasubjekttilauseen referenssi voi kuitenkin olla eriaisteisesti avoin, ja puhujan on mahdollista käyttää sitä myös selvästi omakohtaisten kokemustensa havainnollistamiseen tai vaikkapa henkilökohtaisen mielipiteensä perustelemiseen (27).

(26) lundu ku roih, **piäzöy** reil (ajamaan)
 ’kun tulee lunta, pääsee ajamaan reellä’
 (Salmi, livvinkarjala; KKS s.v. *peässä* ’kyetä, pystyä tekemään’)

(27) mie ol’in soittoloih yler rakas. **garmuul’i pidi suaha** markka kaksikymmendäviis pennie maksoin garmuul’is. sitä niin himotti garmuul’ie
 ’minä pidin kovasti haitarista. haitari piti saada. markka kaksikymmentäviisi penniä maksoin haitarista. sitä niin teki mieli haitaria.’
 (Suistamo, rajakarjalaismurteet; Raja-Karjalan korpus, 657:1b)

Subjektin referenssiltään avoimia nollasubjekttilauseita kutsutaan fennistiikassa nol-lapersoonalauseiksi, ja niitä käytetään yleisesti sekä puhutussa että kirjoitetussa kielessä (VISK § 1347).¹⁸ Nollapersoonalauseessa predikaatti on vaihtelemattomasti yksikön 3. persoonassa, vaikka konstruktion sopii periaatteessa mikä tahansa henkilöviitteisen subjektin saava yksi- tai monipersoonainen verbi. Myös lauseen nolla-subjekti on kolmaspersoonainen ja yksiköllinen, mikä voi näkyä predikaatin lisäksi suomessa predikaatiivin, objektin ja possessiivisuffiksin muodoista. (Laitinen 1995: 338.)¹⁹ Karjalan kieliopeissa nollapersoonalauseen eli avoimen yksikön 3. persoonan käyttöä ei mainita, vaikkakin modaaliverbillisiä, kolmaspersoonaisia, subjektittomia ja avoimen tulkinnan saavia lauseita löytyy esimerkiksi sanakirjojen ja kielioppien esimerkkilauseista (Uusitupa 2017: 38–40).²⁰ Yksikön 3. persoonaa useammin avoimuutta ilmaistaan karjalassa ilmisubjektittomilla yksikön 2. persoonan lauseilla (28). Tällainen käyttö tunnetaan myös suomen nykypuhekielessä (Suomalainen 2018; Varjo & Suomalainen 2018), ja vanhastaan se on kuulunut erityisesti suomen kaakoismurteisiin (Forsberg & Uusitupa 2020). Karjalan tavoin myöskään suomen murteissa avoimiin Y2-lauseisiin ei ole kuulunut subjektipronominia.

18. Persoonaviittauksen avoimuudesta puhuminen on yleistynyt suomen kielen tutkimuksissa viimeisen noin viidentoista vuoden aikana. Englanninkielisessä kirjallisuudessa puhutaan usein referentiaalisesta impersonaalisuudesta tai R-impersonaalisuudesta (Malchukov & Ogawa 2011: 27–29, 44; Posio & Vilkuna 2013). Huomionarvoista on, että tällöin impersonaalisuudella viitataan lauseen merkitykseen eikä sen morfologisiin tai syntaktisiin ominaisuuksiin.

19. Vaikka avoin nolla voi toimia lauseessa myös muuna lauseenjäsenenä kuin subjektina, tässä tutkimuksessa tarkoitan nollapersoonalla nimenomaan esimerkkien (26) ja (27) kaltaisia avoimen nollan sisältäviä nollasubjekttilauseita (VISK § 1347).

20. Poikkeuksellisesti yksikön 3. persoonankin avoin käyttö mainitaan tuoreessa, eri karjalan kielioppeja vertailevassa tutkimuksessa (Novak ym. 2019: 272), jossa ilmaisukeinoa havainnollistetaan viennankarjalaa edustavalla esimerkillä *Järven vastarannalla voi piässä venehellä* ’järven vastarannalle voi päästä veneellä’.

(28) H: Siellä esaitas ruoguo piettih?

P: niin siel ruuvat piettih. **leivät tä majot lehmis ku lypsit sinne panit ta.**

'H: Siellä (eteisen sivussa olevassa) ruokakomerossako ruokaa säilytettiin?

P: siellä ruuat pidettiin. leivät ja maidot, kun olit käynyt lypsyllä, niin sinne panit.' (Korpiselkä, rajakarjalaismurteet; Raja-Karjalan korpus, 3039:1a)²¹

Olen väitöskirjassani (Uusitupa 2017) vertaillut avoimen yksikön 2. ja 3. persoonan käyttöä Raja-Karjalan alueella puhutuissa karjalan ja suomen rajamurteissa (ks. karttaa 1 luvussa 2.1). Tutkimus osoittaa, että ne rajakarjalaistaustaiset puhujat, jotka ovat kotoisin alueen länsiosista ja suomen murteiden puhuma-alueiden läheisyydestä, käyttävät puheessaan enemmän 3. persoonaa kuin ne rajakarjalaiset, jotka ovat kotoisin idempää ja lähempää karjalan kielen sydänaluetta (mts. 81–84). Vaikka kolmaspersoonaisia nollasubjekttilauseita käytetään koko Raja-Karjalan alueella, niiden käyttö keskittyy sitä selvemmin ajattelua, muistamista, toivomista, havaitsemista, kommunikointia, kykyä tai mahdollisuutta ilmaisevien verbien käyttöön, mitä idemmäs murrealueella liikutaan. Kolme yleisintä nollasubjekttilauseissa käytettyä verbiä aineistossani (n = 1206) ovat *saada* ~ *soaha* (+ A-inf.), *päästä* ~ *peässä* ja *voida* ~ *voija*; subjektittomia nesessiivilauseita (n = 1661) käsitellään tutkimuksessa omana konstruktioyppinä (mts. 89–91). Tutkimuksen tverinkarjalasta keräämänsäni vertailuaineistossa yksikön 3. persoonaa käytetään avoimesti enää yksinomaan silloin, kun lauseen predikaattina on *pidiä*, *šua*ha tai *voija* (mts. 101–107).

Väitöstutkimukseni (Uusitupa 2017) tulokset siis osoittavat, että referenssiltään avointen nollasubjekttilauseiden predikaattina on karjalassa huomattavan usein jokin välttämättömyyttä tai mahdollisuutta ilmaiseva modaaliverbi, erityisesti *pitää* ~ *pideä* tai *saada* ~ *soaha*. Samoin suomen kielestä tehdyissä tutkimuksissa nollapersoonalauseiden on osoitettu suosivan modaaliverbejä (mm. Hakulinen & Karttunen 2001 [1973]: 18; Kiuru 1977: 59, 75 alaviite 1; Laitinen 1992: 28; Karttunen 2018: 74, 80–87), vaikka nollapersoonan käyttö onkin suomessa selvästi laaja-alaisempaa ja monipuolisempaa kuin karjalassa eikä rajoitu yksin modaaliverbeihin. Erityisen usein nollapersoonaisen tulkinnan saavat nesessiivilauseet. Suomen murteiden *pitää*-, *täytyä*- ja *tarvita*-verbejä tutkineen Laitisen (1992: 28) mukaan jopa puolet (48,8 %) Lauseopin arkiston murreaineiston nesessiivilauseista on nollasubjektillisia. Havaintoja siitä, että puhutun kielen nesessiivilauseet ovat usein subjektittomia, löytyy myös muista tutkimuksista (mm. Karttunen 2018: 80).

Vaikka nesessiivilauseiden on todettu esiintyvän usein ilmisubjektittomina, ne on rajattu monissa nollapersoonaa käsittelevissä tutkimuksissa tarkastelun ulkopuolelle, koska ne eroavat syntaktisesti monipersoonaisista ja perussubjektin sisältävistä lauseista (esim. Jokela 2012; Varjo & Suomalainen 2018). Onkin selvää, että yksipersoonaiset nesessiivirakenteet muodostavat oman erityislaatuisen ryhmänsä, joka on syytä erottaa monipersoonaisen verbin sisältävistä nollasubjekttilauseista (myös Uusitupa 2017: 242–243). Kuten luvun 3.2 tarkastelu kuitenkin osoittaa, raja

21. Ainesesimerkeissä H viittaa haastattelijaan ja P haastateltavaan.

yksipersonaisten ja monipersonaisten modaalirakenteiden välillä ei murteissa ole yhtä selvä kuin normitetussa kielessä, ja samaakin modaaliverbiä voidaan käyttää yhden murteen sisällä rinnan yksi- ja monipersonaisesti (ks. esimerkkejä 21–23).

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten yleistä ja laaja-alaista tverinkarjalan keskeisimpien modaaliverbien yksipersonainen (ja monipersonainen) käyttö on. Yhtäältä tavoitteena on arvioida, voiko subjektittomuutta pitää erityisen luontaisena juuri modaalilauseille. Tästä syystä tarkastelun kohteena ovat yhtä lailla niin subjektilliset kuin subjektittomatkin *pidiä-*, *šuaša-* ja *voija-*lauseet. Subjektittomilla lauseilla tarkoitan sekä passiivilauseita että nollasubjektilauseita, jotka voivat olla edelleen referenssiltään joko anaforisia (ks. esimerkkiä 6 luvussa 1) tai avoimia (ks. esimerkkejä 26 ja 27 luvussa 3.3). Anaforisia ja avoimia nollasubjektilauseita ei ole puhutun kielen aineistossa aina mahdollista erottaa, minkä takia esitän ne kvantitatiivisen tarkastelun osalta yhtenä joukkona. Luvuissa 5–7 annan kuitenkin esimerkkejä referenssiltään erilaisista nollasubjektilauseista, jotka havainnollistavat, millaiset kieliopilliset ja kontekstuaaliset tekijät ohjaavat viittaussuhteiden tulkintaa yhtäältä tiettyyn tarkoitteeseen ankkuroituviksi, toisaalta avoimemmin tulkittaviksi.

4. Aineisto, menetelmä ja aineiston rajaus

Olen kerännyt aineistoni 1950–70-luvuilla tallennetuista murrehaastatteluista, jotka edustavat pääosin Tolmačun ympäristössä puhuttua tverinkarjalaa mutta joilla esiintyy myös yksi Vesjegonskin ympäristössä syntynyt puhuja. Haastattelijoina toimivat Pertti ja Helmi Virtaranta sekä eräissä äänitteissä heidän paikallisoppaansa, ja haastattelut kuuluvat Suomen kielen nauhoitearkiston kokoelmiin. Yhteensä olen käynyt läpi haastattelumateriaalia n. 16 tuntia. Tästä suurin osa, reilut 12 tuntia on ollut käytössäni äänitteinä ja osittain litteroituna. Käytössäni olleet litteraatiokäsikirjoitukset ovat osin Virtarantojen itse tekemiä, osin vuosina 2019–2020 Itä-Suomen yliopistossa työskennelleen tutkimusapulaisen laatimia. Niiden äänitteiden kohdalla, joista valmiita litteraatioita ei ole ollut käytettävissä tai jotka on aikaisemmin litteroitu vain osin, olen tehnyt litterointityön tarvittavilta osin itse. Olen myös tehnyt tarkennuksia ja korjauksia aiemmin litteroituihin käsikirjoituksiin. Loput käyttämästäni aineslähteistä, noin 45 000 sanaa haastattelulitteraatioita, on julkaistu tverinkarjalaa esittelevässä kielennäytekokoelmassa (Virtaranta & Virtaranta 1990). Kokoelman sisältämiä haastatteluja en ole itse kuunnellut, vaan tukeudun niiden osalta julkaisussa esitettyihin kirjoitusasuihin ja suomennoksiin, vaikka painettua tekstiä onkin todennäköisesti toimitustyön aikana ainakin jonkin verran stilisoitu (esim. poistettu toistoa, uudelleenmuotoiluja ja muita puhutulle kielelle luonteenomaisia mutta kirjoitetulle kielelle vieraita piirteitä).

Viittaan haastatteluäänitteistä ja litteraatiokäsikirjoituksista poimimiini esimerkkeihin SKNA:n signuminumerolla. Kielennäytekokoelmasta peräisin olevien esimerkkien kohdalla ilmoitan puolestaan kokoelman tekijöiden nimet ja sivunumeron. Esimerkkien suomennokset ovat kielennäytekokoelmasta poimimiani esimerkkejä ja niiden suomennoksia lukuun ottamatta omiani. Samoin hakasulkeissa esittämäni merkityksenselitykset ovat itse tekemiäni.

Aineistoni sisältää yhteensä 1 071 lausetta, joissa *pidiä*, *šua*ha ja *voija* esiintyvät finiittimuotoisina (taulukko 2). Olen kerännyt lauseet haastatteluista esiintymiskonteksteineen ja koostanut niistä taulukkomuotoisen tietokannan, johon olen merkinnyt jokaisen lauseen kohdalle, onko se subjektillinen vai subjektiton ja miten mahdollinen subjekti on lauseeseen ilmipantu (nominaalisella jäsenellä vai verbin persoonapäätteellä). Ilmisubjektin sisältävien lauseiden kohdalle olen lisäksi merkinnyt, missä sijassa subjekti on. Lisäksi olen koodannut lauseet persoonan, tempuksen, moduksen ja kielteisyyden mukaan ja merkinnyt, muodostaako modaaliverbi verbiketjun jonkin infinitiivisen verbinmuodon kanssa.

<i>pidiä</i>	<i>šua</i> ha	<i>voija</i>	Yhteensä
630	247	194	1 071

Taulukko 2. Aineiston modaaliverbilliset lauseet.

Koska tutkimukseni edustaa funktionaalista syntaksintutkimusta, olen käynyt haastattelut läpi kokonaisuudessaan ja tehnyt haastateltavien puheesta, puheenaiheista ja osallistujien välisestä vuorovaikutuksesta myös muita kuin modaaliverbien käyttöön liittyviä huomioita. Erityisesti viittaussuhteiden tulkinta vaatii aina myös kontekstin tulkintaa. Eräistä tapauksista olen keskustellut livvinkarjalaa äidinkielenään puhuvan ystäväni kanssa, mutta monitulkintaisiksi tai epäselviksi jääneet tapaukset olen jättänyt aineistoni ulkopuolelle. Samoin olen rajannut varsinaisen tutkimusaineiston ulkopuolelle kymmenkunta eksistentiaalilauseetta, joissa lähes kaikissa predikaattina toimii nesessiiviverbi *pidiä*:

(29) H: äijägö hengie pid'äy olla?

P: **nuotalla vähemiä kuuž kaheksan hengie pid'äu.** vähemmän ei.

'H: montako henkeä pitää olla (nuotalla)?

P: nuotalla tarvitaan kuusi–kahdeksan henkeä. vähemmän ei (riitä)' (103:2a)

Niin ikään olen jättänyt tutkimusaineiston ulkopuolelle esimerkin (30) kaltaiset *pidiä*-lauseet, jotka ilmaisevat välttämättömyyden sijaan konkreettista kiinni pitämistä tai tarttumista:

(30) **mie niin piin čolia vuotta kymmeñen**, vain a siid'ä hylgäin i, rubein oštamah meť'ä.

'minä pidin mehiläispesiä kymmenen vuotta. sitten lakkasin pitämästä ja aloin ostaa hunajaa' (8903:1b)

Vastaavanlaista rajausta en ole vielä aineistonkeruuvaiheessa tehnyt *šua*ha-lauseille, ja aineisto sisältääkin sekä mahdollisuutta että konkreettista haltuun saamista ilmaisevia *šua*ha-lauseita. Syynä tällaiseen menettelytapaan on, ettei raja modaalisten ja konkreettisten *šua*ha-lauseiden välillä ole yhtä selvä kuin *pidiä*-lauseiden kohdalla, joissa ero merkityksessä näkyy myös erona muodossa: konkreettista kiinni pitämistä

tai tarttumista ilmaiseva *pidiä* taipuu persoonissa, mutta nesessiivinen *pidiä* on tverinkarjalassa aina persoonissa taipumaton. Esimerkki (31) havainnollistaa *šua*-verbin konkreettista käyttöä, johon palataan tarkemmin luvussa 6:

- (31) [Lopuksi, kun selostettu yksityiskohtaisesti, miten kalastetaan koukulla ja ongella:] Ka ših modah křuukalla *šuahah* kalua
'kas siihen tapan koukulla saadaan kalaa' (Virtaranta & Virtaranta 1990: 376–377)

Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan *pidiä*-, *šua*- ja *vojja* -lauseiden subjektin merkintää ja merkinnän taustalla vaikuttavia syitä tverinkarjalaisaineistossani. Käsittelen ensin kutakin verbiä omassa luvussaan 5–7 ja keskustelen sen jälkeen tuloksista kokoavasti luvussa 8.

5. Subjektin merkintä *pidiä*-lauseissa

Aineisto sisältää 630 modaalisen tulkinnan saavaa *pidiä*-lausetta, joista 495 (79 %) on subjektittomia (taulukko 3). Kaikki subjektittomat lauseet tarkoittavat nollasubjektin sisältäviä Y3-lauseita, koska modaalista *pidiä*-verbiä käytetään aineistossa ainoastaan yksipersonaisesti eikä sitä siis taivuteta passiivissa.

	<i>pidiä</i> + INF	<i>pidiä</i>	Yhteensä
Subjektilliset			
adessiivi-allatiivi	77	54	131
nominatiivi	1	0	1
epäselvä sijapäätte	2	1	3
Subjektittomat			
anaforinen tai avoin nollasubjekti	413	82	495
Yhteensä	493	137	630

Taulukko 3. Subjektilliset ja subjektittomat *pidiä*-lauseet.

Kuten taulukko 3 osoittaa, subjektillisissa *pidiä*-lauseissa subjekti on lähes poikkeuksetta adessiivi-allatiivissa (32). Aineistoon kuuluu lisäksi yksi nominatiivisubjektillinen *pidiä*-lause (33) ja kolme sellaista lausetta, joissa obliikvisijaisen subjektin sija jää epäselväksi (34). Kaikissa epäselvissä tapauksissa ilmisubjektina on yksikön 1. persoonan persoonapronomini, joka äännyy joko vokaaliloppuisessa asussa *miu* tai epäselvän konsonanttiaineksen sisältävänä *miu(l~n)*. Koska tapaukset on periaatteessa tulkittavissa paitsi adessiivi-allatiiviksi myös genetiiviksi, olen erottanut ne taulukossa omaksi ryhmäkseen.

- (32) Hiän šanou: ”**Miula** ka i viijel’l’ä tšuasulla *pid’äu olla* šiel’ä!”
 ’Hän (tyttö) sanoo: Minun täytyy olla siellä kello viisi!’
 (Virtaranta & Virtaranta 1990: 122–123.)
- (33) Lypsämäh lehmie läht’ou. Tuou, miatko siel’ä, rengim maijonke, seižattau stolalla. **Nuori muččo** tiašem *pid’äu šiaha* kızıpaikka *i kattia*.
 ’(Anoppi) lähtee lypsämään lehmiä ja tuo sieltä ämpärin maitoa ja laittaa sen pöydälle. Nuoren vaimon täytyy taas ottaa pyyheliina ja peittää (maitoastia)’
 (8902:1ab)
- (34) šuošta i hyppiäy hukka. hyppiäy dorogalla šeizau. **miu** t’ännepäi *hypätä*
pid’äy
 ’suosta hyppää susi ja jää tielle seisomaan. minun pitää hypätä poispäin’ (88:1a)

Sijapäätteensä osalta epäselvät subjekti-NP:t ja yksittäinen nominatiivisubjekti ovat kolmelta eri puhujalta niin, että yksi puhuja käyttää vokaalivartalon asuista subjektia *miu* kahdesti. Kaikilla puhujilla *pidiä*-lauseiden subjektin sija on kuitenkin pääsääntöisesti adessiivi-allatiivi, minkä takia muut kuin selvästi adessiivi-allatiivimuotoiset subjektit tuntuu luontevalta tulkita epäselvästä artikulaatiosta tai lipsahduksesta johtuviksi tilapäismuodosteiksi, jotka vain ilmentävät puhutun kielen luontaista variaatiota.

Taulukosta 3 selviää niin ikään, että melkein neljä viidestä (493/630) *pidiä*-lauseesta sisältää finiittiverbin ja infinitiivisen verbinmuodon muodostaman verbiketjun. Verbiketjuttomien *pidiä*-lauseiden merkitys sopii usein suomentaa *tarvita*-verbillä. Esimerkissä (35) vastausvuoron alku sisältää kaikkiaan neljä *pidiä*-lauseetta, joista toinen on verbiketjutan transitivilause ’minä tarvitsen hirsyä’. Katkelma sisältää myös varsinaisen tutkimusaineiston ulkopuolelle rajaamani eksistentiaalilauseet ’hirsyä tarvitaan/hirsyä pitää olla’ (rivi 2) ja ’noin sata puuta tarvitaan pirtin rakentamiseen’ (rivi 4).

- (35) [Haastattelija on kehottanut kertomaan talon rakentamisesta:] *miula*
pid’äu perti *srojje*, **miula** *pid’äu hirt’ä*. *hirt’ä* *pid’äu* *hirt’ä* *miul* *pid’äu*,
pakota, *näil’d’ä* lesloilda. *šiel’d’ä*, mm. *pert’in* mie *srojjiin* t’ädä *pakkoin*.
annettih *miula* *meččiä* *požot* *deref* što *pid’äu* *pert’ih* ka *näi*.
 ’minun pitää talo rakentaa, minä tarvitsen hirsyä. hirsyä tarvitaan, hirsyä minun
 pitää pyytää näiltä metsänvartioilta sieltä, mm. talon minä rakensin, sitä
 pyysin. minulle annettiin metsää, noin sata puuta tarvitaan taloon’ (104:1a)

Pidiä-lauseita on aineiston modaalikonstruktioista reilusti yli puolet. Osaltaan nesesivilauseiden suosiota murreaineistoissa selittää se, että niitä käytetään haastattelupuheessa hyvin monenlaisista asiointiloista puhumiseen. *Pidiä*-lauseilla voidaan esimerkiksi ilmaista, että menneisyyden tapahtumia tarkastellaan nykyhetkestä käsin ja että puheena oleva asiointi näyttäytyy välttämättömyytenä nimenomaan

nykyhetken näkökulmasta, koska jälkikäteen tarkasteltuna kuvatulle asiantilalle olisi jo vaihtoehtojakin (Laitinen 1992: 196–197; myös Uusitupa 2017: 124, 141–144). Esimerkissä (36) on puhe riihellä työskentelystä. Vaikka puhehetkellä viljan puimiseen olisi jo työtä helpottavia koneitakin, ennen työ tehtiin käsin:

- (36) a šiid'ä jäl'geh šid'ä tukkuh kerät'äh kaikki jyvät. vejalkkoid _ej_ollun, mašinoida, **pid'i käžil'l'ä**.
'ja sen jälkeen kasataan kaikki jyvät. viskureita ei ollut, koneita (ei ollut), piti käsillä (erotella jyvät ruumenista)' (86:1b)

Tällaisissa tapauksissa nesessiivirakenteen käyttöä haastattelupuheessa motivoi ennen kaikkea se, että puhuja kertoo vanhoista asioista, joihin hänellä on ollut suora pääsy mutta joista nuoremmalla ja toisenlaisista taustoista tulevalle haastattelijalla ei todennäköisesti ole omakohtaista kokemusta (Laitinen 1992: 197).

Nollasubjektillinen *pidiä*-lause on helpoiten tulkittavaksi avoimeksi silloin, kun puhe on toistuvista, habituaalisista tapahtumista. Esimerkissä (37) konteksti sisältää myös muita avoimia persoonaviittauksia, jotka osaltaan ohjaavat myös nesessiivilauseen avoimeen tulkintaan. Puhuja käyttää ensin yksikön 2. persoonaa kuvaamaan, miten vainajaa oli tapana muistella 6 viikkoa (eli 40 päivää) hänen kuolemansa jälkeen. Y2-muodot eivät nyt selvästikään viittaa haastattelijaan vaan kuvaavat yleisesti, millaisia vaiheita muistelupäivään (*sorokovoi*) sisältyi. Vuoro päättyy nollasubjektilliseen nesessiivilauseeseen, joka hahmottuu niin ikään referenssiltään avoimeksi: kyse ei ole vaan haastateltavaa koskeneesta velvollisuudesta vaan yhteisön piirissä tietynlaiseen tilanteeseen liittyvästä käytännöstä.

- (37) H: No šano mimmuoñe ol'i že sorokovoi!
P: Sorokovoi sorotšinat. No sorokovoi päiväl'l'ä tože, ka niin... šiid'ä huomneksella emannoitšet, paissat piiruada i kaikkie paissat mid'ä on. Šid'ä varuššat kaikkie. Illalla, ildapuoleh jo _i_ kaiken kyl'an i hyppel'et i šanot, što: "Tulgua miäm mamua muistelomah!" **Jogo taloh pid'äu zaid'ie**.
H: jogo taloh Puašinkoissa?
P: Da, **jogo taloh pid'äu zaid'ie**.
'H: No kerro millainen se 40. päivän muistelupäivä oli!
P: 40. päivän muistiaiset. No 40. päivän muistiaiset ovat myös päivällä, niin... sitten aamulla leivot, paistat piirakoita ja kaikkia paistat mitä on. Sitten katat pöytään kaikkea (tarjottavaa). Illalla, iltapuoleen jo kierrät koko kylän ja sanot että: "Tulkaa meidän äitiä muistelemaan!" Jokaisessa talossa pitää käydä.
H: Jokaisessa talossako Puasinkoissa?
P: Niin, jokaisessa talossa pitää käydä.'
(Virtaranta & Virtaranta 1990: 228–229; suomennosta muokannut M. U.)

Sen sijaan nollasubjektiton *pidiä*-lause ankkuroituu selvemmin spesifiin tarkoitteeseen silloin, kun puhe on tietyistä henkilöistä tai jostakin ainutkertaisesta tapahtumasta. Esimerkki (38) on eräänlainen rajatapaus. Siinä haastattelija kysyy, oltiinko heinäaikana ikinä yötä metsässä, jos niityt sijaitsivat kauempana kodista.

(38) H: no muattihgo ni konža yödä mečässä?

P: muattih. meil'ä omua t'äšš_ol' vähä nurmie. toko myö oštima nurmie vuograinma. ol'i **kakšitoista virštua *pid'i šinne mänñä***. šiel'ä i muattih, vanhemmat lapšet jät'et'äh kod'ih vanhoill_akoil il'i yhel'l_akalla, monen talon lapšet. šiel'ä i muattih šiel'ä i elet't'ih šiel'ä niit't'äššä. hyö niit'et't'ih i rabieššettih heiniä.

H: no missä muattih hyö?

'H: no oltiinko koskaan metsässä yötä?

P: oltiin. meillä oli omia niittyjä tässä (talon lähellä) vain vähän. (sen sijaan) vuokrasimme niittyjä. niille oli matkaa kaksitoista virstaa. niillä vanhemmat olivat yötä. lapset jätettiin kotiin mummoille tai yhdelle mummolle monen talon lapset. siellä (vuokraniityillä) oltiin yötä niittoaikaan. he (työikäiset) niittivät ja korjasivat talteen heinää.

H: no missä he nukkuivat?' (103:2b)

Vastausvuoronsa aluksi haastateltava toistaa kysymyksen passiivimuotoisen predikaatin *muattih* 'oltiin yötä' ja jatkaa tämän jälkeen kertomalla monikon 1. persoonassa, että hänen perheellään oli lähellä kotitaloa vain vähän omia niittyjä ja että heillä oli siksi tapana vuokrata heinämaita. Matkaa vuokraniityille oli jopa 12 virstaa, mutta tämä matka oli kuljettava. Edellä kerrotun perusteella on selvää, että välttämättömyys koski puhujaa ja hänen perhettään. Ilmisubjektiton nesessiivilause mahdollistaa kuitenkin samanaikaisesti myös avoimemman tulkinnan: pitkän matkan taittaminen oli välttämätöntä myös muiden maanviljelijöiden perheille, joilla oli heinämaita lähipeitoja kauempana.

6. Subjektin merkintä *šua*ha-lauseissa

Aineiston 247 *šua*ha-lauseet jakaantuvat lähes tasan subjektillisiin ja subjektittomiin: 122 lausetta sisältää ilmisubjektin tai subjektin persoonaa ilmaisevan verbin persoonapäätteen ja 125 lausetta on nollasubjektin- tai passiivilauseita.²² Taulukossa 4 *šua*ha-lauseet on jaettu edelleen kolmista sen mukaan, muodostaako modaalinen *šua*ha verbiketjun infinitiivin kanssa (39), esiintyykö se ilman infinitiivitäydennystä (40) vai

22. Subjektillisiin lauseisiin, joissa subjektin persoona näkyy yksin verbin persoonapäätteestä, on laskettu mukaan sellaiset Y1-, Y2- ja M1-lauseet, joissa ei ole pronominisubjektia. Yhtään persoonapronominintonta M2-lausetta aineisto ei sisällä. Nollasubjekttilauseisiin puolestaan on laskettu yksikön ja monikon kolmaspersoonaiset lauseet, joissa on joko anaforinen tai avoin nollasubjektin. Anaforisen nollasubjektin sisältäviä M3-lauseita aineisto sisältää seitsemän, jotka ovat kaikki merkitykseltään konkreettisia *šua*ha (+ OBJ) -lauseita.

ilmaiseeko *šuaha* konkreettista haltuun saamista, jolloin lause sisältää usein myös objektin (41).

	<i>šuaha</i> + INF	<i>šuaha</i>	<i>šuaha</i> (+ OBJ)	Yhteensä
Subjektilliset				
adessiivi-allatiivi	19	5	0	24
nominatiivi	6	2	29	37
subjektin persoona näky yksin verbin persoonapäätteestä	1	1	59	61
Subjektittomat				
anaforinen tai avoin nollasubjekti	41	15	28	84
passiivilauseet	0	0	41	41
Yhteensä	67	23	157	247

Taulukko 4. Subjektilliset ja subjektittomat *šuaha*-lauseet.

- (39) eńnen oli vielä, čutnoamat rahvaš elet’ih kuin. eńnen oldih bajaršenat, końešno **meil ei šianun muistoa** što, nām bajaršenat **miul ei šianun muistia**. a **miun bīabolla, šai muistoa** bajaršenoī.
 ’ennen vanhaan ihmiset olivat kummallisempia. ennen oli kartanoja, joissa asui pajareita. tietenkään me emme voi muistaa niitä enkä minä voi muistaa niitä, mutta minun mummoni voi muistaa niitä paikkoja’ (88:2a)
- (40) [Äiti kielsi puhujaa vierailemasta nuorena luostarissa:] ”Lašše milma jo namast’erih mama!” ”Et et et läh_ et! Nuorie *ei voi namast’erih laškie!* Jo namast’erih *pid’äy männä, nín ei pie gul’aimah duumaija. Gul’avuo ei pie duumaija. A t’eil’ä ei šua, ei šua ei šua*, nuoret oletta, *ei pie läht’ie* namast’erih, *ei pie ei pie*. Namast’erih *pid’äu* vanhazilla *männä* kumbazet onn vanhakš tyt’ökš jiänyöt. Ka ne aina ollah namast’erissa!” ”Päästä minut luostariin, äiti!” ”Et voi lähteä! Nuoria ei saa päästää luostariin. Luostariin mennessä täytyy olla jokin syy, ei sinne mennä vain kuljeskelemaan. Ei sinne pidä mennä kuljeskelemaan poikien kanssa. Te ette saa (mennä), ette saa, ette saa. Olette nuoria, ei teillä ole oikeaa tarvetta lähteä luostariin. Ei (teidän) pidä lähteä, ei pidä. Luostarissa pitää käydä sellaisten, jotka ovat jääneet vanhoiksi piioiksi. Ne aina käyvät luostarissa!” (3195:1b)
- (41) [Hautajaisissa muisteltiin vainajaa ja kestittiin vieraita sulolla, makealla mallasjuomalla:] Lauletah, i konža hyö kun lauletah, **ńiim myö šuamma kiuguašta palavan sulon, palavam sulon šuamma**. N’iin kum myö sulon žem panemma tšaskoin, jogohizella eriš, nín hyö vielä žen sulon lauletah, ei srazu juuva.

’Laulavat. Ja kun he laulavat, niin me otamme uunista kuumaa vierrettä, kuumaa, kuumaa vierrettä otamme. Ja kun me kaadamme sen vierteen kuppeihin, jokaiselle erikseen, niin he laulavat vielä, eivät juo heti sitä vierrettä.’ (Virtaranta & Virtaranta 1990: 229–231; suomennosta muokannut M. U.)

Esimerkit (39–41) havainnollistavat paitsi *šuaha*-lauseiden erilaisia predikaatteja, myös *šuaha*-lauseissa mahdollisia subjektin merkinnän tapoja. Ilmisubjektillisista *šuaha*-lauseista noin 60 % (24/61) sisältää nominatiivisubjektin. Nominatiivisubjektillisista lauseista valtaosa (29/37) ilmaisee konkreettista käsiin tai haltuun saamista (41). Sen sijaan selvästi modaalisissa, mahdollisuutta tai mahdottomuutta (39) tai velvollisuutta (40) ilmaisevissa lauseissa ilmisubjekti on tavallisesti adessiivi-allatiivissa. Aineistossa on vain yksi verbiketjun *šuaha* + A-infinitiivi sisältävä lause, jonka ilmisubjekti on nominatiivissa (42). Loput viisi verbiketjullista ja nominatiivisubjektillista *šuaha*-lauseetta sisältävät MA-infinitiivin illatiivin ja ilmaisevat toimintaa, joka oli mahdollista tarkemmin määrittelemättömässä menneisyydessä mutta joka ei enää puhehetkellä tule kyseeseen, koska perinteiset tavat ja työskentelymenetelmät ovat muuttuneet ja korvautuneet uusilla (43).²³

- (42) [Laskiaisena ajeltiin hevosella:] pañi [setä] našeinikan hebozellä bunbuziinke, kaglah. hännän šolmii ku bariššikka, **mie en šuannun händ’iä šolmie.**

’(setä) laittoi hevoselle kaulakoristeen kellon viereen ja solmi hännän samaan tapaan kuin hevoskauppias. minä en saanut t. osannut solmia hevosen häntää.’ (3195:1b)

- (43) i šiid’ä luajittih luapot’tie vanhat ukot a nytten ei piet’ä **i viel’ä mie šain luapot’tie pid’ämäh äijän.** i niiniist’ä luapot’tie i tuohistä luapot’tie, koivušta tuohen, ymbär koivušt_ otetah, šid’ä paarošsetah. yhen levehyöks luajitaa. miän šanottih paarost’ua. i šid’ä luapot’tie šiid’ä. ’ja siitä vanhat ukot tekivät tuohivirsuja, mutta enää niitä ei pidetä. minä (kuitenkin) sain vielä pitää tuohivirsuja paljon. niinestä punottua virsua ja tuohesta punottua virsua. tuohta otetaan koivun ympäriltä, sitä paarostetaan (’keritään’), tasalevyisenä otetaan. meillä sanottiin paarostua (’keriä’). ja siitä sitten tehtiin tuohivirsuja.’ (103:2b)

Esimerkin (42) nominatiivisubjektin olen tulkinnut säännön vahvistavaksi poikkeukseksi: mahdollisuutta ilmaisevien ja erityisesti A-infinitiivitäydennyksen saavien *šuaha*-lauseiden ilmisubjekti on adessiivi-allatiivissa, kun taas konkreettista haltuun saamista tai tarttumista ilmaistessaan *šuaha* taipuu persoonissa ja saa nominatiivimuotoisen perussubjektin. Huomionarvoista on, että myös kaikki *šuaha*-verbilliset

23. Aineisto sisältää myös kuudennen *šuaha*-verbillisen lauseen, jonka täydennyksenä on MA-infinitiivi. Tässä lauseessa ei kuitenkaan ole ilmisubjektia, vaan subjektin persoona (M1) käy ilmi ainoastaan verbin persoonapäätteestä (*a šaimma šyömää, jyviä*).

passiivilauseet ovat merkitykseltään konkreettisia (ks. esimerkki 31 luvussa 4). Esimerkissä (42) lause on mahdollista tulkita sekä deonttisesti että dynaamisesti: 'setä ei antanut puhujan solmia hevosen häntää' tai 'puhujia ei osannut solmia hevosen häntää' (ks. myös KKS s.v. *soaha* IV.2).

Esimerkissä (43) *šuaha*-lauseen merkitys puolestaan on 'vielä minullakin oli mahdollisuus käyttää tuohivirsuja' ~ 'vielä minäkin pääsin käyttämään tuohivirsuja'. Saukkonen (1966) kytkee ims. kielten tulosijaisia infinitiivirakenteita käsittelevässä tutkimuksessaan MA-infinitiivin käytön *saada*-verbin (ja sen vastineiden) yhteydessä verbin vanhempaan, konkreettista koskettamista tai kosketuksiin pääsemistä ilmaisevaan merkitykseen. Saukkosen (mts. 5–7) mukaan MA-infinitiivin illatiivi tunnetaan nimittäin koko ims. kielten alueella liikettä ilmaisevissa *saada* (johonkin) 'tulla (johonkin)' lauseissa, joille on kehittynyt paikoin myös futurisia merkitystehäviä.²⁴ Tveriläisaineiston *šuaha* + MA-infinitiivi lauseet ilmaisevat kaikki tietynlaista kosketuksiin pääsemistä: lauseissa puhutaan tuohivirsujen käyttämisen lisäksi lanttukukon syömisestä, kivien vetämisestä, päreen valossa kehräämisestä ja kekrinä kulkemisesta. Vaihtelu infinitiivin valinnassa vaikuttaakin ilmentävän yhä kielessä elävää verbin kahtalaista käyttöä: *šuaha* voi olla selvästi abstrakti, mahdollisuutta ilmaiseva modaaliverbi tai konkreettista käsiin saamista ilmaiseva transitiiiverbi. Lisäksi *šuaha* on mukana muodostamassa erilaisia spesifimpiä, muodoltaan ja merkitykseltään eriytyneitä lausekonstruktioita, joista kontrastiivista mahdollisuutta (meneisyydessä mahdollista, nykyhetkessä ei) ilmaiseva *šuaha* + MA-infinitiivi toimii yhtenä esimerkkinä.

Puolet (61/122) tveriläisaineiston subjektillisista *šuaha*-lauseista ei sisällä ilmi-subjektia, vaan niissä lauseen persoonaa ilmaisee predikaatin persoonapäätte. Valtaosa (46/61) näistä ilmi-subjektittomista lauseista on avoimen tulkinnan saavia Y2-lauseita (44). Myös subjektiton yksikön 3. persoonan *šuaha*-lause voi saada haastattelupuheessa avoimen tulkinnan, ja suurin osa aineiston nollasubjektillauseista onkin tällaisia, yleisinä tai tyypillisinä asiaintiloina esitettyjä mahdollisuuden tai mahdottomuuden ilmauksia (45). Esimerkissä (45) huomionarvoista on, että puhuja tuottaa ensin myönteisen persoonamuodon *šua*, mutta vaihtaa sen sitten kieltomuodoksi *ei šua*.

(44) [Ensimmäisen lapsen saatuaan nuori äiti kysyi kunnioittavasti anopilta, katsoisiko tämä lasta äidin ollessa muissa töissä:]

H: d'algaḥ kumarrettih.

P: daa jalgaḥ kumardoičet'ii i, **kuin enzimäzen lapšen šiat**, nin pid'äu miätkolla tuuva jalganuora.

'H: (anopin) jalkojen juureen kumarrettiin.

P: niin jalkoihin kumarrettiin. kun ensimmäisen lapsen saat, niin anopille pitää tuoda jalkanuora (jolla keinuttaa kätkyttä)' (88:2b)

24. Saukkonen (1966: 6–7) antaa esimerkit sekä siirtymistä että tulevaa aikaa ilmaisevista *saada*-lauseista myös karjalasta: *en soanuh nägemäh* 'en tullut näkemään' (Suojärvi, eteläkarjala) ja *kas soammo roadamah* 'alamme työskentelemään' (Säämäjärvi, livvinkarjala).

- (45) **a muull_ aigua šua tuohta ei šua šuaha.** ka konž_ om mahla
läht'ou ka šilloi. kežällä.
'mutta muulla aikaa tuohta ei voi ottaa. kun mahlaa tulee, niin
silloin on oikea aika' (104:1a)

Yksikön 2. ja 3. persoonan muotoisten avointen *šuaha*-lauseiden välillä näyttäisi olevan selvä työnjako: kaikki avoimet Y2-lauseet ovat myöntömuotoisia ja ilmaisevat konkreettista käsiin tai haltuun saamista, mutta avoimet nollasubjekttilauseet ovat tyypillisesti kielteisiä ja sisältävät infinitiivitäydennyksen. Mielenkiintoista on, että myös suomessa avoin yksikön 2. persoona sopii paremmin konkreettisten tekojen, tapahtumien ja toimintojen kuvauksiin kuin nollapersoonalauseet, joiden tehtävä on tyypillisesti ilmaista mm. erilaisia kykyjä, mahdollisuuksia ja aistihavaintoja (mm. Laitinen 2006: 219–222; Varjo & Suomalainen 2018: 348–357). Silloinkin, kun subjektiton Y3-lause ei sisällä infinitiivitäydennystä, lausuman referentiaalinen avoimuus voi aktivoida konkreettisen merkityksen rinnalle mahdollisuustulkinnan:

- (46) ka konž_ om mahla läht'ou ka šilloi. kežällä. kah. **ka šillon ka tuohta šuou.**
'kun mahlaa lähtee, niin silloin (tuohikin lähtee). kesällä. ka silloin
tuohta saa t. voi ottaa' (104:1a)

Selvä ero verrattuna suomeen puolestaan on, että kun suomessa *saada* on ensisijaisesti deonttista modaalisuutta ilmaiseva (Kangasniemi 1992: 26–52, 89–146; Kiuru 1977: 39), tverinkarjalassa *šuaha*-verbiä käytetään yleisesti sekä merkitykseltään deonttisissa (ks. edellä esimerkkiä 40) että dynaamisissa lausumissa (ks. edellä esimerkkejä 39 ja 45) ja sen käyttöala kattaakin monet sellaiset käytöt, jotka suomessa kuuluvat tyypillisemmin *voida*- kuin *saada*-verbille. Dynaamisen käytön yleisyys aineistossa selittänee osaltaan myös infinitiivitäydennyksen sisältävien *šuaha*-lauseiden kieltohakuisuutta: myös suomessa dynaamiset voimisverbit esiintyvät tavallista useammin kielto- tai kieltomutoisina, sillä niillä esitetään usein kieltä tai peruste kieltäytymiselle (Kangasniemi 1992: 364–370; VISK § 1568). Myös esimerkissä (47) on kyse siitä, ettei kertomuksen päähenkilö, Houri-niminen tietäjä (*kolduna*) pysty tekemään jotakin:

- (47) i ku rubei hiäm po starost' i kuolomah, n' i hiän, päiviä kolme šiel'ä nagole itše kukkui. **hänel kuolla ei šua.** i hirnakoittšou i, l'innun rukah hiän vingu i, ka kuin žmeja mado, mavon rukah šohajau i. suutkat kolmet hiän koissa magari magari kravat'illa, vuahi tulou šuušta. **a kuolla ei šua kuolla,** n' i ka rahvaš šanotah. ka n'ytten šanou ”šie ku muida luajit n' iin ka, ittšießä kaikki i tuldih n'ytten kuollešša kaikki”. yksin t'ämä Houri ka ol' i žemmuon' e vain kolduna, Houri.
'kun hän alkoi vanhana tekemään kuolemaa, niin hän itse kolme päivää kukkui. hän ei voi kuolla, vaan hirnuu, linnun tapaan vinkuu ja käärmeen

tapaan sohajaa. kolme vuorokautta hän makasi kotona sängyllä ja sylki valuu suusta, mutta ei saa kuolla, niin ihmiset kertovat. ka nyt sanotaan ”sinä kun muille konsteja teit, niin nyt lopussa ne tulivat sinulle itsellesi kaikki.” tämä Houri oli ainoa tietämäni noita.’ (3186:1a)

Haastateltavan kertoman mukaan tietäjä oli elämänsä aikana mm. noitunut ihmisiä hirnumaan kuin hevonen ja kukkumaan kuin lintu. Alkaessaan itse tehdä kuolemaa hän joutui kuitenkin kärsimään teoistaan. Esimerkin ensimmäinen *šuaha*-lause sisältää subjektipronominin *hänel*, mutta jälkimmäinen on merkitykseltään anaforinen nollasubjekttilause, joka saa tietäjään viittaavan tulkinnan kontekstin perusteella. Esimerkki havainnollistaakin siis paitsi *šuaha*-verbin dynaamista käyttöä myös anaforisen nollasubjekttilauseen tulkinnan rakentumista.

7. Subjektin merkintä *vojja*-lauseissa

Aineiston 194 *vojja*-verbillisestä lauseesta 152 (78 %) ei sisällä subjektia (taulukko 5). Kaikki subjektittomat lauseet ovat kolmaspersoonaisia nollasubjekttilauseita, sillä aineisto ei sisällä yhtään passiivilauseita. Passiivimuotoista verbiä *vojjah* käytetään kuitenkin aineistossa M3-verbinmuotona (48). Subjektillisista lauseista yli puolet (25/42) sisältää nominatiivissa (49) ja viidennes (9/42) adessiivi-allatiivissa olevan subjektin (50).²⁵ Taulukossa *vojja*-lauseet on jaettu edelleen kahtia sen mukaan, onko verbiä taivutettu *voi-* vai *voič(č)e-*vartaloisena, joista jälkimmäinen sisältää astevaihtelun alaisen vartaloaineksen *čče-* : - *če-*.

	<i>voi-</i> (+ INF)	<i>voič(č)e-</i> (+ INF)	Yhteensä
Subjektilliset			
adessiivi-allatiivi	6	3	9
nominatiivi	11	14	25
subjektin persoona näkyy yksin verbin persoonapäätteestä	7	1	8
Subjektittomat			
anaforinen tai avoin nollasubjekti	128	24	152
Yhteensä	152	42	194

Taulukko 5. Subjektilliset ja subjektittomat *vojja*-lauseet.

25. Subjektillisiin lauseisiin, joissa subjektin persoona näkyy yksin verbin persoonapäätteestä, on laskettu mukaan sellaiset Y1- ja Y2-lauseet, joissa ei ole pronominisubjektia. Yhtään persoonapronominintonta M1- tai M2-lausetta aineisto ei sisällä. Nollasubjekttilauseisiin puolestaan on laskettu yksikön ja monikon kolmaspersoonaiset lauseet, joissa on joko anaforinen tai avoin nollasubjekti. Anaforisen nollasubjektin sisältäviä monikon 3. persoonan *voi-* (+ INF) -lauseita aineisto sisältää kolme.

- (48) **rojut vojah ul'et'ie pois**
'mehiläisparvet voivat lentää pois' (8903:1b)
- (49) [Ukko kiipesi susia pakoon puuhun:] Hukat nouštih, haukutah, niin ka šelgieh šanotah što: "Šolaha šolaha pois, šyömmä šiun!" A hiän duumaitšou: "Et'tä rubie t'ial'ä viikkuo, **mie voičen t'ial'ä istuo i viikombazen, puušša.**"
'Sudet nousivat (takajaloilleen), haukkuvat, ja sanovat selvästi että: "Laskeudu, laskeudu alas, me syömmä sinut!" Mutta hän tuumii: "Ette te rupea täällä kauan (olemaan), minä voin täällä kauemmankin istua, puussa." (Virtaranta & Virtaranta 1990: 110–111.)
- (50) [Sultsinan kuorien valmistusta:] Šid'ä zavod'iin šid'ä ševotušta jauhošša val'ajja. Val'aičiin hyviin, **što miula voiččiiš luad'ie niid'ä šaraz'ie.**
'Sitten minä aloin jauhoissa vaivata hyvin sitä seosta. Vaivasin hyvin, jotta voisin tehdä niitä pikku palloja.' (Virtaranta & Virtaranta 1990: 310.)

Voič(č)e-vartaloiset muodot sisältävät saman muotoaineksen *-čče-* kuin merkitykseltään refleksiiviset verbit (esim. *pesiētšie* 'peseytyä' ja *šuariētšie* 'pukeutua'; KKS). *Voič(č)e*-vartaloisissa muodoissa muotoaines ei kuitenkaan kannaa refleksiivistä merkitystä, vaan se on tulkittavissa yksitavuiseen verbiin liittyneeksi vartaloainekseksi (Koivisto 1995: 66, 81–91).²⁶ Tveriläisaineistossa *voija*-verbin *voi-* ja *voič(č)e*-vartaloiset muodot vaikuttavatkin merkitykseltään synonyymisilta. Infinitiivimuotoa *voiččie ei aineistossa esiinny, eikä sanakirjoissakaan verbejä esitellä erillisinä lekseemeinään, vaan *voija*-verbin kohdalla annetaan esimerkkejä myös *voič(č)e*-vartaloisista verbinmuodoista (KKS s.v. *voija*; Punžina 1994 s.v. *voija*).²⁷ Myöskään subjektin merkinnässä vartaloiden välillä ei näytä olevan eroa, vaan sekä *voi-* että *voič(č)e*-vartaloisen predikaatin sisältävissä lauseissa esiintyy vaihtelua nominatiivi- ja adessiivi-allatiivi-subjektien välillä.

Voija-verbin kohdalla erityistä huomiota vaativat lauseet, joiden finiittiverbi on asussa *voit*. Kuten luvussa 2.2 kerrottiin, varsinaiskarjalassa *voija*-verbin persoonapäätteenä voi olla myös yksikön 3. persoonassa *-t*. Tämä tarkoittaa, että myöntö- ja preesensmuotoisissa indikatiivilauseissa Y2- ja Y3-verbinmuodot ovat muodoltaan identtisiä. Selvästi Y3-muodosta on kyse silloin, kun *voit*-lauseen ilmisubjekti on adessiivi-allatiivissa (51). Niin ikään tulkinta Y3-muodoksi on ainoa mahdollisuus

26. Sisä-Venäjän karjalaismurteissa kuitenkin myös oikeiden refleksiiviverbien käyttö on yleisempää kuin muissa karjalan varieteeteissa (Koivisto 1995: 88–89).

27. KKS:sta (s.v. *voija*) löytyvät seuraavat yksikön 3. persoonassa olevat esimerkit, jotka edustavat kaikki tverinkarjalaa: *ka že näin voittši šanaldia* 'ka sen näin voi sanoa'. *humalapäivissä ja kaikemmuosta piäniekutta, voittšou veitšel'l'ä t'öržät'ä toine toista* 'humalassa on kaikenlaista tappajaa. voi veitsellä iskeä toinen toista'. *voittšougo teil'ä yödä muata?* 'voiko teillä olla yötä?'. Tverinkarjalan sanakirjan (Punžina 1994 s.v. *voija*) esimerkeissä esiintyvät puolestaan 1. ja 2. persoonan taivutusmuodot *voičen*, *voičemma* ja *voičet*.

silloin, kun kyseessä on aidosti vastausta hakeva kysymys, jonka verbinmuoto ei kuitenkaan selvästikään ole kuulijaviitteinen (52).²⁸

(51) [Sisko saapuu katsomaan noidan vankina olevaa pikkuveljeään:]

”N*i* **voidgo** **miula** **hänenke** **kizata?**” ”*Voit*” šanou.

”Voinko minä sentään leikkiä hänen kanssaan?”

”Voit” sanoo.’ (Virtaranta & Virtaranta 1990: 94–95.)

(52) P: **jo** **voit** **paissa?**

H: jo voit paissa.

P: daa.

’P: Joko voi puhua?

H: Jo voi puhua.

P: Hyvä.’ (86:1b)

Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että karjalassa yksikön 2. persoonana on yksikön 3. persoonaa useammin avoimesti käytetty verbinmuoto (Uusitupa 2017). Kuitenkin esimerkkien (51) ja (52) kaltaiset tapaukset osoittavat, että *voit* on selvästi persoonajärjestelmän tunnusmerkitön, kolmaspersoonainen jäsen. Esimerkissä (51) *voit* on yksipersonaisen lausekonstruktion predikaatti, joka ei kongruoi lauseen subjektin *miula* kanssa. Esimerkki (52) taas edustaa lausetyyppiä (funktioltaan informaatiota hakeva kysymyslause), jossa yksikön 2. persoonana ei tule kyseeseen kuin spesifissä, kuulijaan viittaavassa merkityksessä. Vaikka yksikön 2. persoonaa käytetään avoimesti karjalassa erilaisista asiointiloista puhumiseen, kysymyslauseissa sen käyttö rajoittuu retorisiin kysymyksiin (esim. *mimpäs teit*) eikä sitä käytetä aidosti kuulijalta vastausta hakevissa kysymyslauseissa (Uusitupa 2017: 174, 178). Olenkin luokitellut esimerkkien (52) ja (53) kaltaiset, merkitykseltään avoimet ja muodoltaan subjektittomat *voit*-lauseet kolmaspersoonaisiksi nollasubjektilauseiksi, vaikka väitelauseissa (53), joissa puhutaan yleisesti johonkin tilanteeseen sisältyvistä mahdollisuuksista tai mahdottomuuksista, eroa yksikön 2. ja 3. persoonan avoimen käytön välille ei voikaan tehdä sen paremmin muodon kuin merkityksenkään perusteella.

(53) i ka sroičča n’yt l’ieu, sroiččana, stroičan jäl’geh jo *voit* i l’ehəkšeh

männä, jo i, vaššalla *voit* uuvella *kyl’bie*. ka.

’nyt tulee helluntai. helluntain jälkeen voit jo mennä tekemään

vastoja ja kylpeä uudella vastalla’ (3195:1a)

Aineiston 128 subjektittomasta *voi*-vartaloisesta lauseesta kieltomuotoisia on 43 ja myöntömuotoisia 85. Kaikissa kielteisissä lauseissa predikaattina toimii verbiketju

28. Esimerkissä (51) olen tulkinut vastausvuoron *voit*-verbin spesifiksi yksikön 2. persoonan muodoksi. Se on siis taulukoitu taulukkoon 5 subjektilliseksi *voija*-lauseeksi, jossa persoonana näkyy verbin persoonapäätteestä. Esimerkin (52) vastausvuoron olen puolestaan jättänyt tutkimusaineistoni ulkopuolelle, koska se on suomalaisen haastattelijan esittämä. Tapaus on aidosti kaksitulkintainen kuten luvun 2.2 esimerkki (9):kin.

ei voi (+ A-infinitiivi; 54). Myönteisistä lauseista 79 sisältää puolestaan *t*-loppuisen verbinmuodon *voit*. Kaikki *voit*-lauseet ovat referenssiltään avoimia. Myönteisten nollasubjekttilauseiden ryhmään sisältyy niin ikään kaksi anaforisen nollasubjektin sisältävää monikollista *voijah*-lauseetta. Jäljelle jäävissä neljässä myönteisessä nolla-subjekttilauseessa paljas *voi*-vartalo esiintyy itsenäisenä sananmuotona vain kerran (55); lopuissa tapauksissa finiittiverbi sisältää vartalon lisäksi yksikön 3. persoonan päätteen *-bi* (56), konditionaalin tunnuksen *-iš-* (57) tai potentiaalisen tunnuksen *-ne-* ja kysyvän liitepartikkelin *-go* (58).²⁹

- (54) [Ilman kylän muurarimestaria uunin muuraamisesta ei tulisi mitään:]
 häneŧ'ei voi kiuguada luad'ie
 'ilman häntä ei voi uunia muurata' (Virtaranta & Virtaranta 1990: 340–341).
- (55) [Pitkä vuoro häämenojen selvittelystä päättyy:] no šen ka, viel mid'ä
 täš šanuo voi suad'boi(st)?
 'no sitten ka, mitä tässä vielä voi sanoa häistä?' (87:1a)
- (56) [Puhuja on antanut esimerkkejä siitä, millaisia rakkauslyriikoita
 nuorten laulamissa lauluissa yleensä oli:] i ka moizie vops'em siid'ä
 kaikkie voibi šanuo täh omišša virzil'öissä. nabora tyt'töl'oil'l'ä oli
 virt'ä, tsastuškia, bol'se šuuri. jogo tyt'tö t'ied'i šada tsastuškoida.
 'ka sellaista kaikkea voi sanoa omissa lauluissaan. tytöt osasivat suuren
 valikoiman lauluja, jokainen tyttö osasi sata laulelmaa' (8902:1ab)
- (57) [Työrattaiden valmistus:] nu téle poddoškat kaiki télegän luajitti kak
 šledujet. luajittii télegäv valmissettih. postoi kai kak sleduje što
 voiš ajua ištuiččie.
 'työrattaisiin tehtiin pehmusteet ja kaikki, niin kuin pitää olla. tehtiin
 valmistettiin rattaisiin kaikki, mitä pitää olla, jotta voisi ajaa istuen' (104:1a)
- (58) [Sadusta:] I l'ieñi augie. Augiella šuuri kod'i, a ymbäri sadu vešma
 šuuri. Hiän mäñi ših kod'ih. Šiel'ä ni ked'eule, ni yht'ä hengyt'tä,
 ni hiird'ä ni hengie, ka vešma hil'lakkazeh kaikki. Hiän istuotši,
 dai duumaittšou, voinnougo t'äh jiahä yöksi, ali ei voinne.
 'Ja tuli aukea. Aukealla on suuri talo ja sen ympärillä oikein suuri
 puutarha. Hän meni siihen taloon. Siellä ei ole ketään, ei yhtään ihmistä,
 ei hiiren hivausta, ihan hiljaista kaikki. Hän istuutui ja tuumi, voisikohan
 tähän jäädä yöksi vai ei voi.' (Virtaranta & Virtaranta 1990: 118–119)

29. Potentiaali ilmaisee esimerkin (58) pohdiskelevassa kysymyksessä ehtoa ja lauseen alisteisuutta. Ylipäätään karjalassa potentiaalinen käyttö keskittyy kysymyslauseisiin ja konditionaalisuuden ilmaise-
 miseen eikä episteemisiin lausumiin kuten suomen yleiskielessä (Forsberg 2001: 15, 18).

Aineisto sisältää lisäksi yhden ilmisubjektillisen lauseen, jossa finiittiverbinä on paljas *voi* ja subjektina nominatiivimuotoinen persoonapronomini *hiän*:

- (59) *kel'ŋ* on šanomma *nel'ŋäkymmeńd'ä* vuotta, **hiän jo voi olla "baba"**,
'joku joka on, sanotaan 40-vuotias, hän voi jo olla (mummo)
isoäiti' (Virtaranta & Virtaranta 1990: 168–169).

Paljasta *voi*-vartaloa käytetään siis aineistossa myöntömuotoisena finiittiverbinä hyvin harvoin. Jos *voi* esiintyy itsenäisenä verbinmuotona, se toimii lähes poikkeuksetta konnegatiivimuotona kieltolauseessa. *Voi*-muodon kieltohakuisuus antaa myös lisätukea edellä perustelemalleni ratkaisulle luokitella subjektittomat *voit*-lauseet nollasubjektillisiksi 3. persoonan lauseiksi: Y3-kieltomuodon *ei voi* myöntömuotoinen vastine on aineistossa *voit*, jonka taajakäyttöisyyteen verrattuna *voi*- ja *voibi*-muotojen käyttö on hyvin harvinaista, jopa marginaalista. *t*-päätteen lisäksi paljas *voi*-vartalo on mahdollista välttää myöntömuotoisissa lauseissa käyttämällä muotoaineksen *-č(č)e-* sisältävää Y3-muotoa *voiččou*. Aineisto sisältää yhteensä 24 nollasubjektillista *voiččou*-lauseita, joista lähes kaikki ovat tulkinnaltaan avoimia (60). Esimerkissä (61) puhuja kuitenkin korjaa ensin muodostamansa *voi*-muodon *voittšou*-muodoksi viitatessaan edellä mainitun heinäkeon mätänemiseen.³⁰

- (60) Myö toko kuin huomneksella kiuguan lämmitämmä, **niin voittšov obiedan jälgeh gribat panna**.
'Kun me aina aamulla lämmitämme uunin, niin päivällisen jälkeen voi panna tatit (kuivumaan)' (Virtaranta & Virtaranta 1990: 248–249).
- (61) a kego talveh siaten seizou. siidä pahoin **kego** luodu voi jo, *voittšou hapata*.
'heinät ovat keossa talveen saakka. jos keko on tehty huonosti, heinät voivat pilaantua' (8903:1ab)

Aineiston 42:sta *voič(č)e*-vartalaisen finiittiverbin sisältävästä lauseesta kaiken kaikkiaan 35 sisältää preesensissä olevan Y3-indikatiivimuodon *voiččou* ($f=33$) tai konditionaalimuodon *voiččiis* ($f=2$). Loput 7 tapausta on Y1- ja Y2-lauseita, joissa finiittiverbi *voičen ~ voičet* kongruoi nominatiivimuotoisen persoonapronominin kanssa tai esiintyy ilman ilmisubjektia. Yksikön 3. persoonan yleisyyttä voi selittää sillä, että yksikön 3. persoona on ylipäättäänkin yleisimmin käytetty verbinmuoto sen monikäyttöisyyden vuoksi, ja aivan erityisen yleinen se on murrehaastatteluissa, joissa puhutaan paljon muista ihmisistä ja asioista kuin puhetilanteeseen osallistujista. On kuitenkin mahdollista, että *voi*- ja *voič(č)e*-vartalot muodostavat jonkinlaisen sekaparadigman, jossa juuri Y3-muodot ovat useammin *voič(č)e*-vartaloisia kuin muiden persoonien muodot. Tämän selvittämiseen tarvittaisiin kuitenkin laajempi aineisto

30. Esimerkin (61) *voi*-muotoa ei ole laskettu taulukon 5 esiintymäämääriin niin kuin ei muitakaan puhujan itsensä korjaamia verbinmuotoja.

ja tarkempaa alueellisen ja puhujakohtaisen variaation tarkastelua. Niin ikään *voija*-lauseita olisi jatkossa mielenkiintoista tarkastella siltä kannalta, millaista mahdollisuutta *voi*- ja *voič(č)e*-vartaloisen muodon sisältävät lauseet tyypillisesti ilmaisevat. Tveriläisaineiston perusteella näyttää siltä, että kun *voi*-vartaloisilla verbeillä ilmaistaan yleisesti sekä deonttista että dynaamista modaalisuutta, *voič(č)e*-vartaloisen predikaatin sisältävillä lauseilla ilmaistaan vain dynaamista, subjektitarkoitteen kyvyistä tai tilanteen ulkoisista olosuhteista johtuvaa mahdollisuutta tai mahdottomuutta.

8. Päätelmiä

Tässä artikkelissa olen tarkastellut *pidiä*-, *šuaha*- ja *voija*-lauseiden syntaksia ja semantiikkaa 1950–70-luvuilla tallennetussa tverinkarjalassa. Tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää, miten laaja-alaista verbien yksipersonainen käyttö on ja miten usein niitä käytetään subjektittomissa lausekonstruktioissa. Lisäksi tavoitteena on ollut vastata kysymyksiin, millä sijamuodolla *pidiä*-, *šuaha*- ja *voija*-lauseiden ilmipantua subjektia merkitään ja millaisilla syntaktisilla ja semanttisilla tekijöillä sijavalintaa voidaan selittää.

Kuten luvut 5–7 osoittavat, kaikkia tarkastelunalaisia verbejä voidaan käyttää tveriläisaineistossa yksipersonaisesti. Kuitenkin ainoastaan *pidiä* on käytöltään yksinomaan yksipersonainen ja esiintyy vaihteluttomasti yksikön 3. persoonassa. Ilmisubjektillisten *pidiä*-lauseiden subjekti on lähes poikkeuksetta adessiivi-allatiivissa, joskin aineisto sisältää myös yhden nominatiivisubjektin ja kolme sijapäätteeltään epäselvää obliikvivartaloista subjektia.

Mahdollisuusverbit *šuaha* ja *voija* saavat tveriläisaineistossa yleensä nominatiivisijaisen ilmisubjektin, mutta molempien kohdalla myös adessiivi-allatiivissa oleva subjekti on mahdollinen. *Šuaha*-lauseissa sijamerkintä on yhteydessä lauseen merkitykseen: ilmaistessaan dynaamista tai deonttista modaalisuutta *šuaha*-lauseen subjekti on paikallissijassa, mutta ilmaistessaan konkreettista käsiin saamista tai tarttumista subjekti on nominatiivissa. Poikkeuksen muodostavat finiittimuotoisen *šuaha*-verbin ja MA-infinitiivin illatiivin muodostaman verbiketjun sisältävät lauseet, jotka ilmaisevat mahdollisuutta mutta joiden merkityksessä myös konkreettinen kosketuksiin pääseminen on läsnä.

Voija eroaa muista tarkastelluista modaaliverbeistä siinä, että sen taiputus tverinkarjalassa sisältää enemmän vaihtelua ja monitulkintaisuutta kuin *pidiä*- ja *šuaha*-verbien. *Voija*-verbiä taivutetaan aineistossa sekä *voi*-vartaloisena että *voič(č)e*-vartaloisena, joista jälkimmäinen sisältää astevaihtelun alaisen *-č(č)e*-vartaloaineksen. Paljas *voi*-vartalo esiintyy Y3-lauseissa lähes ainoastaan kielteisten lauseiden konnegatiivimuotona. Myönteisissä indikatiivilauseissa Y3-muotona on lähes aina *-t*-päätteinen *voit*, harvemmin *-č(č)e*-aineksen sisältävä *voiččou*. Lisäksi myöntölauseissa esiintyy kerran *bi*-päätteellinen muoto *voibi* ja kahdesti paljaan verbivartalon kaltainen muoto *voi*. Vaikka *voi*- ja *voič(č)e*-vartaloiset verbinmuodot vaikuttavat lähes synonyymisilta ja niitä käsitellään karjalan kielen sanakirjoissa (KKS s.v. *voija*;

Punžina 1994 s.v. *voija*) saman lekseemin taivutusmuotoina, *voi-* ja *voič(č)e-*lauseiden käytössä saattaa olla eroa siinä, millaista modaalisuutta (dynaamista vai deonttista) niillä tavallisesti ilmaistaan. Mahdollisen työnjaon todentaminen vaatisi kuitenkin verbivartaloiden käytön tarkastelua laajemmassa aineistossa.

Merkittävää on, että kaikki tarkastellut modaaliverbit *pidiä*, *šuaħa* ja *voija* esiintyvät haastattelupuheessa usein subjektittomissa Y3-lauseissa, jotka saavat kontekstissaan yksittäisiä anaforisia tapauksia lukuun ottamatta avoimen tulkinnan. Vaikka ne siis ovatkin haastatteludiskurssissa pääsääntöisesti henkilöviitteisiä, niillä ei puhuta spesifisti yksilöidyistä henkilöistä tietyssä ajassa ja paikassa vaan avoimemmin ketä tahansa tietynlaisessa tilanteessa olevaa koskevista mahdollisuuksista, välttämättömyyksistä ja velvollisuuksista. Näin on usein myös silloin, kun puhuja puhuu oman kokemuksensa pohjalta (ks. esimerkit 36–38 luvussa 5) tai kommentoi meneillään olevaa haastattelutilannetta (ks. esimerkit 52 ja 55 luvussa 7). Erityisen tyypillistä subjektittomuus (eli nollasubjektillisuus) on *pidiä*-lauseille, *voi-*vartaloi-sille *voija*-lauseille ja merkitykseltään modaalisille *šuaħa*-lauseille. Sen sijaan merkitykseltään konkreettisissa *šuaħa*-lauseissa subjekti on tavallisesti ilmi pantu verbin persoonapäätteellä. Ero selittyy sillä, että referenssiltään avoimet ja merkitykseltään konkreettiset *šuaħa*-lauseet ovat aineistossa voittopuolisesti avoimia Y2-lauseita, joissa ei käytetä nominatiivisubjektia mutta joissa persoona näkyy finiittiverbin persoonapäätteestä *-t*. Referenssiltään avoimissa *šuaħa*-lauseissa yksikön 2. ja 3. persoonan työnjako kytkeytyy siis lauseen modaalisuuteen: modaalista merkitystä ilmaisevat lauseet ovat yksikön 3. persoonassa ja konkreettista merkitystä ilmaisevat lauseet yksikön 2. persoonassa.

Tulosten pohjalta olisi kiinnostavaa selvittää tarkemmin, missä kulkee mahdollisuusverbien yksipersonaisen käytön länsiraja itäisten ims. kielten jatkumolla. Niin ikään mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisi analysoida, millaiset pragmaattiset ja diskursiiviset tekijät säätelevät subjektin ilmipanoa karjalassa. Samalla voisi löytyä vastaus kysymykseen, ovatko subjektilliset (modaaliverbi)lauseet jollain tavalla tunnusmerkkisiä käyttökontekstissaan subjektittomiin lauseisiin verrattuna. Vaikka karjala ja suomi ovat läheisiä sukukieliä ja muistuttavat rakenteeltaan, sanastoltaan ja kieliopilliselta järjestelmältään monin tavoin toisiaan, niiden välillä on myös merkittäviä eroja. Erityisesti syntaksin alaan kuuluu koko joukko ilmiöitä, joita ei ole vielä karjalan osalta tutkittu. Näihin ilmiöihin tarttuminen syventäisi paitsi tietämystämme karjalasta, auttaisi myös arvioimaan uudella tavalla jo olemassa olevaa tutkimustietoa karjalalle läheisten mutta enemmän tutkittujen sukukielten (erityisesti suomen ja viron) syntaktisista ja semanttisista ominaispiirteistä.

Kiitokset

Kiitän nimettömiä arvioijia asiantuntevista tarkennuksista ja korjausehdotuksista. Kiitos myös Vesa Koivistolle artikkelin aiemman version lukemisesta sekä Natalia Giloevalle moniin karjalan kieltä koskeviin kysymyksiini vastaamisesta.

Lähteet

Aineslähteet

Tverinkarjalan aineistot

Tverinkarjalan murreäänitteet. Noin 12 tuntia. Sisältää seuraavat Suomen kielen nauhoitearkiston äänitteet: 86:1, 87:1, 88:1, 88:2, 102:3, 103:2, 104:1, 104:2, 3186:1, 3187:1, 3188:1, 3195:1, 8902:1 ja 8903:1.

Virtaranta, Helmi & Virtaranta, Pertti 1990: *Karjalan kieltä ja kansankulttuuria 1. Tverinkarjalaisia kielennäytteitä*. SUST 205. Helsinki: SUS. Noin 45 000 sanaa murrehaastattelulitteraatioita.

Muut aineistot

KKS = *Karjalan kielen sanakirja* 1–6. Lexica Societatis Fenno-Ugricae 16. Helsinki: SUS. 1968–2005. Verkko-versio. <<http://kaino.kotus.fi/kks/>>.

Raja-Karjalan korpus = Palander, Marjatta & Riionheimo, Helka & Koivisto, Vesa 2017: *The Corpus of Border Karelia*. Itä-Suomen yliopisto – Kotimaisten kielten keskus. <<http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-2014073033>>.

Kirjallisuus

van der Auwera, Johan & Ammann, Andreas & Kindt, Saskia 2005: Modal polyfunctionality and Standard Average European. – Axel Kinge & Henrik Høeg Müller (toim.), *Modality: Studies in form and function account*. London: Equinox Publishing. 217–272.

Bubrih, D. V. & Beljakov, A. A. & Punžina, A. V. 1997: *Karjalan kielen murrekartasto / Dialektologičeskij atlas karel'skogo jazyka*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 97. Helsinki: SUS.

Flint, Aili 1980: *Semantic structure of the Finnish lexicon. Verbs of possibility and sufficiency*. SKST 360. Helsinki: SKS.

Forsberg, Hannele 2001: Paths of development for modal meanings. Evidence from the Finnic potential mood. – Barry J. Blake & Kate Burridge & Jo Taylor (toim.), *Historical linguistics 2001. Selected papers from the 15th International Conference on Historical Linguistics, Melbourne, 13–17 August 2001*. Amsterdam: John Benjamins. 143–161.

Forsberg, Hannele & Uusitupa, Milla 2020: Yksikön 2. persoonan avoimen käytön levikki ja yleisyys suomen murteissa. – *Sananjalka* 62: 7–32.

Genetz, Arvid 1880: *Tutkimus Venäjän Karjalan kielestä. Kielennäytteitä, sanakirja ja kielioppi*. Helsinki: SKS.

Genetz, Arvid 1884: *Tutkimus Aunuksen kielestä. Kielennäytteitä, sanakirja ja kielioppi*. Helsinki: SKS.

Grünthal, Riho 2015: *Vepsän kielioppi*. Helsinki: SUS.

Hakulinen, Auli & Karttunen, Lauri 2001 [1973]: Kadonneet henkilöt: suomen kielen geneerisistä lauseista. – Lea Laitinen & Pirkko Nuolijärvi & Marja-Leena Sorjonen & Maria Vilkuna (toim.), *Lukemisto. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä*. SKST 816. Helsinki: SKS. 13–28.

- Haspelmath, Martin 2001: Non-canonical marking of core arguments in European languages. – A. Y. Aikhenvald & R. M. W. Dixon & M. Onishi (toim.), *Non-canonical marking of subjects and objects*. Amsterdam: John Benjamins. 53–83.
- Helasvuo, Marja-Liisa & Huomo, Tuomas 2010: Mikä subjekti on? – *Virittäjä* 114: 165–195.
- Hämynen, Tapio 1993: *Liikkeellä leivän tähden. Raja-Karjalan väestö ja sen toimeentulo 1880–1940*. Historiallisia Tutkimuksia 170. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Hämynen, Tapio 1995: *Suomalaistajat, venäläistäjät ja rajakarjalaiset. Kirkko- ja koulukysymys Raja-Karjalassa 1900–1923*. Ortodoksisen teologian laitoksen julkaisuja 17. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Jokela, Hanna 2012: *Nollapersoonalause suomessa ja virossa. Tutkimus kirjoitetun kielen aineistosta*. Scripta Lingua Fennica Edita 334. Turku: Turun yliopisto.
- Kangasniemi, Heikki 1992: *Modal expressions in Finnish*. Studia Fennica Linguistica 2. Helsinki: SKS.
- Karjalainen, Heini & Puura, Ulriikka & Grünthal, Riho & Kovaleva, Svetlana 2013: *Karelian in Russia. ELDIA case-specific report*. Studies in European Language Diversity 26. <<https://phaidra.univie.ac.at/view/o:314612>>.
- Karttunen, Miia 2018: *No pitää kahttoo. Puhujan tulevan toiminnan ilmausten kielioppia ja pragmatiikkaa*. Dissertations in Education, Humanities, and Theology 119. Joensuu: University of Eastern Finland.
- Kehayov, Petar 2017: *The fate of mood and modality in language death. Evidence from minor Finnic*. Trends in linguistic studies and monographs 30. Berlin: Mouton De Gruyter.
- Kehayov, Petar & Torn-Leesik, Reeli 2009: Modal verbs in Balto-Finnic. – Ferdinand de Haan & Bjorn Hansen (toim.), *Modals in the languages of Europe. A reference work*. Berlin: Mouton de Gruyter. 363–401.
- Kettunen, Lauri 1943: *Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus*. SUST 86. Helsinki: SUS.
- Kettunen, Lauri 1959: *Suomen murteet III. Murrekartasto*. Toinen supistettu painos. SKST 188. Helsinki: SKS.
- Kiuru, Silva 1977: *Suomen kielen kieltohakuiset verbit. Murreaineistoon perustuva syntaktis-semanttinen tutkimus*. SKST 335. Helsinki: SKS.
- KKS = *Karjalan kielen sanakirja* 1–6. Lexica Societatis Fenno-Ugricae 16. Helsinki: SUS. 1968–2005. Verkko-versio. <<http://kaino.kotus.fi/kks/>>.
- Koivisto, Vesa 1995: *Itämerensuomen refleksiivit*. SKST 622. Helsinki: SKS.
- Koivisto, Vesa 2018: Border Karelian dialects – a diffuse variety of Karelian. – Marjatta Palander & Helka Riionheimo & Vesa Koivisto (toim.), *On the border of language and dialects*. Studia Fennica Linguistica 21. Helsinki: SKS. 56–84.
- Koptjevskaja-Tamm, Maria & Wälchli, Bernhard 2001: The Circum-Baltic languages. An areal-typological approach. – Östen Dahl & Maria Koptjevskaja-Tamm (toim.), *Circum-Baltic languages. Volume 2. Grammar and typology*. Studies in Language Companion Series 55. Amsterdam: John Benjamins. 615–750.
- Kuujo, Erkki 1963: *Raja-Karjala Ruotsin vallan aikana*. Joensuu: Karjalaisen Kulttuurin Edistämisseätiö.
- Laakso, Johanna 2001: The Finnic languages. – Östen Dahl & Maria Koptjevskaja-Tamm (toim.), *Circum-Baltic languages. Volume 1. Past and present*. Studies in Language Companion Series 55. Amsterdam: John Benjamins. 179–212.
- Laitinen, Lea 1992: *Välttämättömyys ja persoona. Suomen murteiden nesessiivisten rakenteiden semantiikkaa ja kielioppia*. SKST 569. Helsinki: SKS.
- Laitinen, Lea 1995: Nollapersoonaa. – *Virittäjä* 99: 337–358.

- Laitinen, Lea 2006: Zero person in Finnish. A grammatical resource for construing human reference. – Marja-Liisa Helasvuo & Lyle Campbell (toim.), *Grammar from the human perspective. Case, space and person in Finnish*. Current Issues in Linguistic Theory 277. Amsterdam: John Benjamins. 209–231.
- Larjavaara, Matti 1986: Itämerensuomen koillisryhmän synkretistiset paikallissijat. – *Viritäjä* 90: 413–427.
- Lindström, Liina 2015: Subjecthood of the agent argument in Estonian passive constructions. – Marja-Liisa Helasvuo & Tuomas Huomo (toim.), *Subjects in constructions – canonical and non-canonical*. Constructional approaches to language 16. Amsterdam: John Benjamins. 141–173.
- Malchukov, Andrej & Ogawa, Akio 2011: Towards a typology of impersonal constructions. A semantic map approach. – Andrej Malchukov & Anna Siewierska (toim.), *Impersonal constructions. A cross-linguistic perspective*. Amsterdam: John Benjamins. 19–56.
- Nirvi, R. E. 1947: *Passiivimuotojen aktiivistumisesta*. Suomi 104. Helsinki: SKS.
- Novak, Irina & Penttonen, Martti & Ruuskanen, Alekski & Siilin, Lea 2019: *Karjala kieli-opeissa. Fonetikan ja morfologian vertaileva tutkimus*. Petroskoi: Federaation tutkimuskeskus, Venäjän tiedeakatemian Karjalan tiedekeskus.
- Ojajärvi, Aulis 1950: *Sijojen merkitystehtävistä Itä-Karjalan Maaselän murteissa. Vertaileva funktio-opillinen tutkimus*. SKST 97. Helsinki: SKS.
- Oranen, Nicklas 2019: On the use of the adessive case in Tver Karelian. – Annekatrin Kaivapalu & Hanna-Ilona Härmävaara & Johanna Laakso & Maria-Maren Linkgreim & Raili Pool (toim.), *Lähivõrdlusi / Lähivertailuja* 29. Tallinn: Eesti Rakenduslingvistika Ühing. 205–228.
- Pahomov, Miikul 2017: *Lyydiläiskysymys: kansa vai heimo, kieli vai murre?* Helsinki: Helsingin yliopisto – Lyydiläinen seura.
- Palmeos, P. 1962: *Karjala Valdai murrak*. Emakeele Seltsi Toimetised 5. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia.
- Pertilä, Laura 2000: Passiivimuotojen aktiivistuminen suomen kielessä – *Sananjalka* 42: 115–139.
- Posio, Pekka & Vilkuna, Maria 2013: Referential dimensions of human impersonals in dialectal European Portuguese and Finnish. – *Linguistics* 51: 177–229.
- Punžina, A. V. 1994: *Slovar' karel'skogo jazyka (tverskie govory)*. Petrozavodsk: Karelija.
- Pyöli, Raija 2012: *Livvinkarjalan kielioppi*. Helsinki: Karjalan kielen seura.
- Pääkkönen, Matti 1990: Passiivimuotoja monikon 3. persoonan funktiossa. – Helena Suni (toim.), *Laatokan piiri. Juhlakirja Heikki Leskisen 60-vuotispäiväksi 10.10.1990*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 60. Helsinki: Vap-kustannus. 131–149.
- Räsänen, Seppo 1972: *Kainuun murteiden kaasussyntaksi*. SKST 308. Helsinki: SKS.
- Saloheimo, Veijo 1986 [1976]: *Pohjois-Karjalan historia II*. 1617–1721. Toinen korjattu painos. Joensuu: Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiö.
- Saloheimo, Veijo 2010: *Entisen esivallan alle uusille asuinsijoille. Ortodoksikarjalaisten ja inkeröisten poismuutto 1500- ja 1600-luvuilla*. Joensuu: Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys.
- Sarhimaa, Anneli 1999: *Syntactic transfer, contact-induced change, and the evolution of bilingual mixed codes. Focus on Karelian-Russian language alternation*. Studia Fennica Linguistica 9. Helsinki: Finnish Literature Society.
- Sarhimaa, Anneli 2016: *Karelian in Finland. ELDIA case-specific report*. Studies in European language diversity 27. <https://phaidra.univie.ac.at/detail_object/o:471733>.

- Saukkonen, Pauli 1966: *Itämerensuomalaisten kielten tulosijainfinitiivirakenteiden historiaa II*. SUST 104. Helsinki: SUS.
- Savijärvi, Ilkka 1990: Passiivin ja monikon 3. persoonan suhteesta vepsän kielessä. – Helena Suni (toim.), *Laatokan piiri. Juhlakirja Heikki Leskisen 60-vuotispäiväksi 10.10.1990*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 60. Helsinki: Vapokustannus. 158–175.
- Seržant, Ilja A. 2015: Dative experiencer constructions as a Circum-Baltic isogloss. – Peter Arkadiev, Axel Holvoet & Björn Wiemer (toim.), *Contemporary approaches to Baltic linguistics*. Trends in Linguistics Studies and Monographs 276. Berlin: De Gruyter Mouton. 325–348.
- SKS = Suomalainen Kirjallisuuden Seura.
- SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia.
- Suomalainen, Karita 2018: Sinä, konteksti ja monitulkintaisuus. Yksikön 2. persoonan viittaussuhteista arkikeskustelussa. – *Virittäjä* 122: 322–355.
- SUS = Suomalais-Ugrilainen Seura.
- SUST = Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimituksia.
- Tuomikoski, Risto 1971: Persoonaa, tekijä ja henkilö. – *Virittäjä* 75(2): 141–152.
- Uusitupa, Milla 2017: *Rajakarjalaismurteiden avoimet persoonaviittaukset*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology 117. Joensuu: University of Eastern Finland.
- Uusitupa, Milla 2020: On the relationship between subject expression and modal meaning in Tver Karelian necessity and possibility constructions. – *SKY Journal of Linguistics* 33: 165–198.
- Uusitupa, Milla & Koivisto, Vesa & Palander, Marjatta 2017: Raja-Karjalan murteet ja raja-alueiden kielimuotojen nimitykset. – *Virittäjä* 121: 67–106.
- Varjo, Mikael & Suomalainen, Karita 2018: From zero to ‘you’ and back: A mixed methods study comparing the use of two open person constructions in Finnish. – *Nordic Journal of Linguistics* 41: 333–366.
- VISK = *Iso suomen kielioppi*. 2004. Hakulinen, Auli & Vilkuna, Maria & Korhonen, Riitta & Koivisto, Vesa & Heinonen, Tarja Riitta & Alho, Irja. SKST 950. Helsinki: SKS. Verkkoaversio. <<http://kaino.kotus.fi/visk/>>.
- Zaikov, Pekka 2000 = *Glagol v karel'skom jazyke*. Petrozavodsk: Izdatel'stvo Petrozavodskogo gosudarstvennogo universiteta.
- Zaikov, Pekka 2013: *Vienankarjalan kielioppi. Lisänä harjotukšie ta lukemisto*. Helsinki: Karjalan Sivistysseura.